

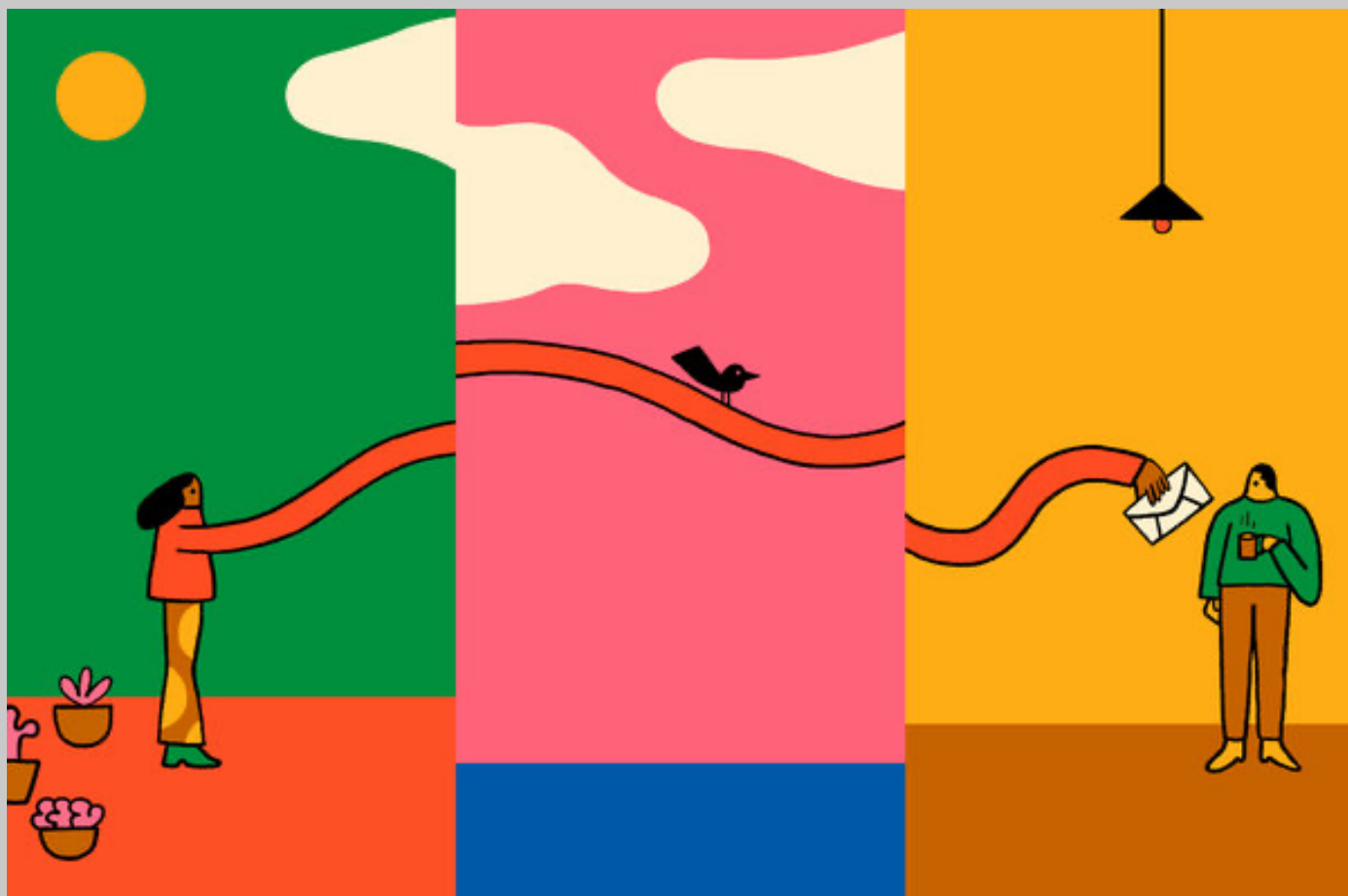
AALBORG UNIVERSITET
STUDENTERRAPPORT

KANDIDATSPECIALE I LÆRING OG FORANDRINGSPROCESSER

FORVENTELIGE FORVENTNINGER

- En konstruktivistisk analyse af, hvordan drøftelser forud for et fælles forældreskab kan ses at virke udviklende for samarbejdet

Udarbejdet af Devika K. M. Andreassen

Forsidebillede af Natalia Ramos, lokaliseret den 5. Maj 2023 på <https://www.nytimes.com/2020/09/09/at-home/newsletter.html>

INSTITUT
FOR KULTUR
OG LÆRING

KØBENHAVN 2023

»Nutidens forældre føler sig tomhændende.

De er konstruktivt usikre, fordi de godt ved, at de ikke ubetinget kan læne sig ind i den opdragelse, de selv fik. Vi har alle en gentagelsestrang, og derfor kræver det stor bevidsthed at gøre noget andet«

Fie Hørby, familieterapeut (Berlingske 2019)

Uddannelsens navn		Cand.mag. i Læring og forandringsprocesser på Aalborg Universitet, campus København <i>Master of Arts (MA) in Learning and Innovative Change at Aalborg University, campus Copenhagen</i>
Semester		10. Semester
Prøvens navn/modul (i studieordningen)		Kandidatspeciale
Navn	Studienummer	Underskrift
Devika Kirsten Mutukisna Andreasen	20201516	<i>Devika K. M. Andreasen</i>
Afleveringsdato		31. maj 2023
Projekttitel/Synopsistitel/Specialetitel		Forventelige forventninger - En konstruktivistisk analyse af, hvordan drøftelser forud for et fælles forældreskab kan ses at virke udviklende for samarbejdet
I henhold til studieordningen må opgaven i alt maks. fylde antal tegn		144.000 anslag inkl. artikel
Den afleverede opgave fylder (antal tegn med mellemrum i den afleverede opgave) (indholdsfortegnelse, litteraturliste og bilag medregnes ikke)		Projektet: 136.061 Artiklen: 7.854 Samlet antal anslag, inkl. artikel: 143.915
Vejleder (projekt/synopsis/speciale)		Vibeke Harms Andersen
Jeg bekræfter hermed, at dette er mit originale arbejde, og at jeg alene er ansvarlig for indholdet. Alle anvendte referencer er tydeligt anført. Jeg er informeret om, at plagiering ikke er lovligt og medfører sanktioner. Regler om disciplinære foranstaltninger over for studerende ved Aalborg Universitet (plagiatregler): http://www.plagiat.aau.dk/regler/		

0.0 ABSTRACT

EXPECTED EXPECTATIONS - *A constructivist analysis on prospective parents' potential to develop the upcoming parenthood through preceding discussions* | One's family relationships are of fundamental importance to one's wellbeing in the world. However, upholding a well-functioning family is seen to be challenging. Significantly, it is shown that many parents of young children experiences difficulty collaborating with their parent-partner. Thus, this study provides new perspectives on, forthcoming parents potential to develop the upcoming parenthood through preceding discussions.

The study is based on Niklas Luhmann's system theory, as it enables an understanding of the forthcoming parents as a single system, not consisting of individuals, but of communication. The research data consists of three semi-structured qualitative interviews with forthcoming parents, expecting their first child within the following six months of the time of the interview. Furthermore, the vignette technique is used as a method to get the respondents to articulate personal opinions, intentions, etc., to seek insights to any internal differences between the couples for the purpose of developing the upcoming parenthood.

It is shown that by discussing the upcoming parenthood, one's scope will broaden the range of feasible options navigation parenthood. Finally, although the vignettes can be a way of providing structure to the conversation and making it perceptible, development starts by simply opening the conversation.

INDHOLDSFORTEGNELSE

0.0 ABSTRACT	1
KAPITEL 1 • INTRODUCTION.....	4
1.0 INDLEDNING	4
1.2 AFGRÆNSNING	6
1.3 TRANSPARENS	6
1.4 BEGREBSAFKLARING	7
KAPITEL 2 • PROBLEMFORMULERING	7
2.0 FORSKNINGSSPØRGSMÅL	7
KAPITEL 3 • STATE OF THE ART.....	8
KAPITEL 4 • UNDERSØGELSENS TEORETISKE RAMME	10
2.0 VIDENSKABSTEORI	10
3.0 NIKLAS LUHMANN'S SYSTEMTEORI	10
<i>Introduktion</i>	<i>10</i>
<i>Fra struktur-funktionalisme til funktionel-strukturel systemteori.....</i>	<i>11</i>
<i>Omverden</i>	<i>11</i>
<i>Sociale systemer</i>	<i>12</i>
<i>Psykiske systemer</i>	<i>12</i>
<i>Strukturer.....</i>	<i>13</i>
<i>Autopoiesis</i>	<i>14</i>
<i>Mening.....</i>	<i>15</i>
<i>Kontingens</i>	<i>15</i>
<i>(Inter)penetration</i>	<i>15</i>
<i>Iagttagelse af første orden</i>	<i>16</i>
<i>Blind plet og iagttagelse af anden orden.....</i>	<i>16</i>
KAPITEL 5 • METODOLOGI	17
4.1 KONSTRUKTIVISTISKE METODEREGLER.....	17
4.2 KVALITATIV FORSKNINGSTILGANG	18
4.3 VIGNETMETODEN	18
4.4 INTERVIEW	19
<i>Interviewform</i>	<i>19</i>
<i>Interviewets status i systemteoretiske analyser</i>	<i>19</i>
<i>Forberedelse og afvikling af interviews</i>	<i>20</i>
<i>Kriterier til valg af informanter.....</i>	<i>20</i>
<i>Interviewguide og afvikling.....</i>	<i>21</i>
<i>Fysisk og digitale interviews</i>	<i>21</i>
4.5 FORSKNINGSPPOSITION	22
4.6 SAMTYKKE OG ANONYMISERING	22
4.7 DATABEARBEJDNING	22
4.8 PRÆSENTATION AF INFORMANTER	22
4.9 ANALYSESTRATEGI	23
KAPITEL 6 • ANALYSE	24
FÆLLES FORÆLDRESKAB OG PARFORHOLD	24
FORÆLDRE ER OGSÅ KÆRESTER	26
”VI PLEJER” – EN MÅDE AT SKABE OG OPRETHOLDE SYSTEMER	28
EGEN OPVÆKST SOM EN FORVENTELIGE FORVENTNING	29
OS OG ANDRE.....	30

GENEALOGISK AUTOPOIESIS.....	32
FOKUS I KONSTITUERINGEN AF FORÆLDRESKABET.....	35
<i>PLEASE DO (NOT) DISTURB</i>	37
BRUG AF VIGNETTER	39
KAPITEL 7 • DISKUSSION AF PARFORHOLDETS KARAKTER	42
KAPITEL 8 • REFLEKSION OVER TEORI OG METODE	43
KAPITEL 9 • KONKLUSION	45
KAPITEL 10 • PERSPEKTIVERING	46
KAPITEL 11 • BILAGSOVERSIGT	47
KAPITEL 12 • LITTERATURLISTE	48
KAPITEL 12 • ARTIKEL.....	53

KAPITEL 1 • INTRODUCTION

1.0 Indledning

Ens familieforhold har grundlæggende betydning for ens væren i verden. Vores familie, eller mangel herpå, har betydning for det enkelte individ, da den påvirker vores generelle trivsel og psykiske helbred. Endvidere har familien en anseelig betydning i et samfundsmæssigt perspektiv, da den ofte varetager og organiserer opgaver, der ligger uden for vores arbejds- og skoleliv. Familie- og børneforsker Per Schultz Jørgensen går så langt som til at hævde, at familien er det, der sikrer samfundets videreførelse (Jørgensen, 2001, s. 53).

Ægteskabet har dog i flere årtier været udfordret af skilsmisse, der i løbet af 1900-tallet ændrede sig fra en sjælden, besværlig og ofte skamfuld begivenhed til et massefænomen (Olwig, 2013, s. 10). Ofte i tråd hermed, ses det at vedligeholde en velfungerende familie også at være udfordrende, og således oplevede flere end 24.000 børn i 2017 et familieskift, fordi far og mor flyttede fra hinanden (Danmarks Statistik, 2018). I artiklen, *"Mød en mand, der spørger, hvorfor (i alverden!) nogen vælger at få børn, når over halvdelen af alle parforhold går i stykker"* (Zetland 2018), beskrives det, at manden,

...har det som den gamle franske socialpsykolog Serge Moscovici, der siger til Suzanne Brøgger i Fri os fra kærligheden fra 1973, at ægteskabet og kernefamilien er død, hører fortiden til, at når vi stadig ser den omkring os, så er det de sidste krampetrækninger, vanemæssige handlinger; familiestrukturer ændrer sig laaaangsomt, men det går kun én vej, tag ikke fejl, den er død, og det giver ingen mening at bekæmpe døde ting (Zetland, 2018).

Om end dette projekt ikke forholder sig til, hvorvidt familiestrukturer er decideret død, så berører uddraget fra artiklen dog, hvordan det senmoderne samfund udfordrer tidligere traditioner vedrørende parforhold, familieførelse og familieformer, der ikke længere følges instinktivt og ikke nødvendigvis beror på traditionsbundne beslutninger (Andreasen, 2021). I tråd hermed viser en undersøgelse, der belyser udfordringer i forbindelse med familiedannelse, det mest gennemgående tema at være balancen mellem forældreskabet og parforholdet, at kernen i familien, parforholdet, må fungere for at familien fungerer (Center for Sundhedssamarbejde, 2017, s.25). Endvidere belyser et studie fra Det Nationale Forskningscenter for Velfærd, SFI, at farens andel af barsel, eller på anden måde rolle i spædbarnets hverdag, kan have betydning for at holde familien sammen og forebygge skilsmisse (Brorson, 2017). Således forventes de netop indførte barselsregler at have stor indflydelse på både forældreroller, forældrenes arbejdsliv samt børns og familiers trivsel (Schrøder, 2022).

Ifølge Danmarks Statistik har udsvingene over de seneste ti år fulgt samme mønster, hvor det ses at andelen af skilsmisser blandt ægtepar med yngste fællesbarn under 18 år er størst (Danmarks Statistik, 2022). I en artikel fra 2008 beskriver psykologerne Gitte Haag og Lisbeth Liebmann, det at få et barn som *"en omvæltning, fyldt med både vidunderlige og besværlige oplevelser"* (Haag og Liebmann, 2008). De påpeger, at det tager tid at opbygge og udvikle et forældreskab, der ofte bliver udfordret af praktiske opgaver, der opleves som uoverstigelige, ligesom det er svært at prioritere, blive enige og indgå kompromisser. Ifølge Haag og Liebmann er det således ikke udfordringer knyttet til barnet, der er årsag

til de fleste henvendelser i parterapi. I mødet med de helt nyetablerede familier, søger langt størstedelen af parrene (ca. 92 %) hjælp til spillet med den anden forældre, vanskeligheder med at tackle og finde fælles fodslag i den nødvendige ændring af deres livssituation, samt etablering af fællesskab i hverdagen (Haag og Liebmann, 2008); Dét der i dette projekt betegnes 'forældresamarbejdet'. En undersøgelse fra 2005 viste, at færre adoptivforældre blev skilt, og de der gjorde, blev skilt senere, end tilfældet var ved forældre til biologiske børn. Formand for Adoption og Samfund, Michael Paaske, peger på at dette kan skyldes, *"at de har været igennem meget som par og fået et dybt kendskab til hinanden"* (Politiken, 2005). En obligatorisk del af adoptionsprocessen er et adoptionsforberedende kursus, hvor kursusedtagerne bliver konfronteret med mulige problemstillinger de kan støde ind i, samt forventes at arbejde aktivt med sig selv (Ankestyrelsen, 2022).

De færreste køber et hus, en bil, en hund mm. uden forudgående grundig undersøgelse. Søger man derimod information om forberedelse til forældresamarbejdet, finder man ikke megen litteratur herom. Dermed ikke sagt, at der ikke findes litteratur om at blive forældre. Denne omhandler dog primært fødsel, forberedelse til rollen som henholdsvis mor og far (hver for sig), praktiske forberedelser til barnets ankomme samt endeløse hylder med litteratur om børneopdragelse. Det forestående samarbejde forældrene imellem behandles dog primært i litteraturen først *efter* konflikterne er opstået. Ovenstående giver således anledning til overvejelser om ikke et fokus på forældresamarbejdet er værd at have opmærksomhed på. Formåede man at lægge en indsats, der kunne styrke samarbejdet ind i forældreskabet, ville dette potentielt kunne gavne både børn og voksnes trivsel, mindske risiko for sammenlivsbrud eller lette det, i det tilfælde, det alligevel sker.

Den teoretiske ramme for nærværende projekt tager afsæt i uddrag af Niklas Luhmanns systemteori. Dette valg knytter sig til ønsket om at anskue det fælles forældreskab som et arbejdsamarbejde, der antages at kunne udvikles gennem drøftelser knyttet til forældreskabet. Da forskning på området ses længe at have været individorienteret, vurderes Luhmann endvidere relevant, idet han erstatter subjekt og objekt med system og omverden, hvilket tilvejebringer muligheden for at betragte det fælles forældreskab som værende ét samlet system. Endvidere er grundelementet i teorien, at i al social interaktion er kommunikation (Luhmann, 2000, s. 78); I dette projekt drøftelser. Luhmanns teori er omfattende, og tilvejebringer således et samlet begrebsapparat, der vurderes anvendelige til at belyse både forældreskabets konstituering, med afsæt i parforhold, og hvordan det gennem kommunikation vil kunne udvikles qua en øgning af henvisningsmuligheder. Sidst men ikke mindst, opfatter Luhmann kærlighed, som blot værende god kommunikation (groft sagt), hvilket igen skærper fokus på kommunikation fremfor fx eventuelle følelser (Luhmann, 2000, s. 269-270).

Specialet knytter sig til kandidatuddannelsen i lærings- og forandringsprocesser, idet den undersøger udvikling i et arbejdsamarbejde, det fælles forældreskab, samt ser på forandringsprocesser i overgangen mellem parforhold og forældreskab (Aalborg Universitet, 2017).

1.2 Afgrænsning

Nærværende projekt afgrænser sig til at se på forældreskab bestående af to person. Projektet belyser således ikke forældreskab som fx soloforældre. Endvidere belyses konstitueringen af forældreskab i denne undersøgelse med afsæt i et forudgående parforhold.

Intentionen med undersøgelsen var til en oprindeligt at undersøge, hvorvidt man kunne træne sin "samtalemuskel" i etableringen af forældreskabet. Desværre kræver en sådan undersøgelse et feltarbejde, der strækker sig over langt længere tid end hvad var muligt for nærværende undersøgelse. Derfor har undersøgelsen afgrænset sig til blot at lave et nedslag i etableringen af det spæde, konstituerende forældreskab.

De sociale kategorier er underrepræsenterede i undersøgelsen, da alle informanterne umiddelbart ses at udgøre cisheteronormative par, er uddannet og/eller i beskæftigelse. Aldersmæssigt svarer de alle nogenlunde til gennemsnitsalderen for førstegangsfødende.

1.3 Transparens

Når man bedriver forskning, er det vigtigt at have for øje at forskeren aldrig er neutral. Viden bliver altid udviklet i en kontekst, som potentiel kan have betydning for forskningsprocessen (Hastrup, 2004, s. 73). Derfor er det her også særligt vigtigt at gøre opmærksomt på, at emnet ligger mig nært. Efter at have været single i mange år, valgte jeg, som 36-årig, at forfølge tanken om at etablere en regnbuefamilie. Gennem hjemmesiden regnbuebarn.dk mødte jeg Christian, en dengang 30-årig homoseksuel mand, der også ønskede sig børn. I løbet af godt et år "forældredatede" vi, hvor vi havde mange, lange snakke om familie, delte forestillinger, ønsker og forventninger hertil, mødte hinandens familier, udformede en forældreaftale, konsulterede hhv. en psykolog samt en familieadvokat, og godt to år senere blev vi så forældre til Ella. Det har været hårdt at blive forældre, men samarbejdet går over al forventning, hvilket uden tvivl er frugten af vores indsats forud for fødslen. Det er i denne proces, at jeg først blev opmærksom på den manglende information/viden om at forberede, styrke og sikre forældresamarbejde. Efter at have søgt, men ikke fundet viden herom, spurgte jeg psykologen, vi henvendte os til (en psykolog, der specifikt arbejder med 'aftalt forældreskab'), om hun kunne pege på litteratur, der omhandlede forældresamarbejde eller lign. Hendes umiddelbare svar var, at hun ikke var bekendt hermed. I stedet anbefalede hun os eventuelt at søge amerikansk litteratur om 'marriage preparation', der er populært særligt indenfor religiøse institutioner. Fokus i den litteratur tager, åbenlyst, afsæt i ægteskabet og en given religiøs forståelse heraf, og portrætter ofte et (givent religiøst) ideal af ægtemanden og ægtehustruen, der er rodfæstet i en (i min optik) noget forældede opfattelse af manden som familieforsørger, og kvinden som den primære omsorgsperson. Det efterlod mig ikke motiveret til at søge videre inspiration heri.

Slutteligt er det endvidere vigtigt at understrege betydningen af ovenstående, idet undersøgelsen tager afsæt i en konstruktivistisk ontologisk position. Det betyder at forskeren må erkende, at en given undersøgelsesgenstand fremstår som et produkt af forskerens iagttagelse heraf – Meget mere herom i kapitel fem, *Metodologi*.

1.4 Begrebsafklaring

I undersøgelsen benyttes betegnelse *forældreskab* og *fælles forældreskab*, som værende det sammen, velvidende at der findes andre former for forældreskab, undersøgelsen ikke omfatter.

KAPITEL 2 • PROBLEMFORMULERING

Ovenstående indledning og problemfelt leder til følgende problemformulering;

Med afsæt i uddrag af Niklas Luhmanns systemteori som teoretisk ramme er formålet med dette speciale at undersøge, hvorvidt drøftelser forbundet med forældreskab kan ses at fungere udviklende i det forestående forældreskab.

2.0 Forskningsspørgsmål

Forskningsspørgsmålene præsenteres her, velvidende at de er svære at forstå, uden forudgående kendskab til Luhmanns teori. Således vil de blive præsenteret igen i analysen, forud for de afsnit, der søger at belyse hvert enkelt spørgsmål.

1. Hvordan kan de sociale systemer, 'parforhold', 'fælles forældreskab' og 'familie', ses både at differentiere sig og gensidigt betinge hinanden?
2. Hvordan ses de pågældende systemer at skabe og opretholde sig selv, jf. begrebet *autopoiesis*? Og følgende, hvordan ses processerne, *forventelige forventninger*, at fungerer rammesættende og retningsgivende for det 'fælles forældreskab'?
3. Hvordan ses informanterne at benytte et genealogiske greb til henholdsvis at kompleksitetsreducerer den opgave, forældreskabet udgør, samt i deres selektering af hvad de ønsker at bringe ind i det fælles forældreskab?
4. Med afsæt i begrebet *mening*, hvordan ses informanterne at selekttere og behandle information ud?
5. Hvordan ses vignetter at virke befordrende for at gøre de sociale systemer bedre i stand til at indtage nye positioner og fremadrettet træffe alternative valg?

KAPITEL 3 • STATE OF THE ART

I dette afsnit gennemgås relevant litteratur med henblik på at belyse eksisterende forskning inden for specialets undersøgelsesfelt.

En umiddelbar søgen efter litteratur om udvikling eller forberedelse af forældresamarbejdet frembringer primært litteratur om samarbejde mellem forældre og (typisk offentlige) institutioner eller repræsentanter derfra, fx skolelærere, pædagoger og lignende.

I en mere grundig søgen dukkede henholdsvis et baggrundsmateriale og en resultatopfølgning op på to tilbud, der begge henvender sig til førstegangsførelse og har til formål at støtte og udvikle forældrenes omsorgsevne og handlingskompetencer. Det første er et baggrundsmateriale til undervisere i kurset 'Klar til barn', et voksenpædagogisk frivilligt tilbud, udarbejdet af Servicestyrelsen (2011). Det fremgår af materialet, at kurset er udarbejdet med en forståelse af at kunne bidrage til at styrke relationer og følelsesmæssige bånd mellem forældre og barn (Servicestyrelsen, 2011). Det andet er resultatopfølgning af forældreprogrammet, 'En god start sammen', udgivet af Sundhedsstyrelsen (2017), der er udviklet som et forældre- og fødselsforberedende kursus. Fælles for begge kurser er, at de primært henvender sig primært til socialt udsatte grupper.

Mere relevant for specialets undersøgelsesfelt vurderes psykologerne Lisa Hackel og Diane Rubles longitudinalundersøgelse af 50 par i overgangen til det første forældreskab. Hackel og Rubles redegør for en sammenhæng mellem manglende afstemning af forventninger, i forhold til opgaver knyttet til hjem og børn, og efterfødselsrapporteringer om ægteskabelig tilfredshed. I forlængelse heraf og med afsæt i teorier om forventningsbekræftelsesprocesser, identificeres fem modererende variabler, der repræsenterer styrke og vigtighed, som mulige moderatorer (Hackel og Ruble, 1992).

Sociologerne Renske Keizer og Niels Schenk har undersøgt i hvor høj grad kvinders og mænds parforholdstilfredshed påvirkes på samme måde eller forskelligt ved at blive forældre. Endvidere undersøger de, i hvilket omfang ændringer i arbejdstimer og timer brugt på husholdningsarbejde, ses at påvirke en persons egen, og dennes ægtefælles, parforholdstilfredshed i overgangen til forældreskabet. I undersøgelsen rejses spørgsmål, om de hyppigt fundne kønsforskelle i tidligere undersøgelser, skyldes et individualiseret fokus på tilpasning til forældreskabet. Således tilvejebringer de et dyadisk perspektiv på overgangen til forældreskab, der viser, at det at blive forældre påvirker forskellige par på forskellige måder. Således argumenterer Keizer og Schenk, at de rapporterede forskelle mellem kvinder og mænd i tidligere undersøgelser mere sandsynligt er forskelle mellem par, og ikke mellem partnere i samme parforhold (Keizer og Schenk, 2012).

Center for Sundhedssamarbejde ved Aarhus Universitet, *En familie dannes – En undersøgelse af viden og indsats på familieområdet* (2017), har udarbejdet en undersøgelse med det sigte at tage temperaturen på familiedannelse i Danmark og således belyse udfordringer familier står over for, når de skal danne familie. Således identificeres en række områder, der ses at udfordre moderne familier, heriblandt at overgangen til familien er mere tidskrævende og ansvarsfuldt end forventet. Slutteligt præsenteres en række forslag til fremtidige indsatsområder, der kan støtte familiedannelse, hvoraf kun et par af indsatserne går forud for forældreskabet. Et af disse er ovennævnte indsatser, En god start

sammen og Klar til barn, samt undervisningsprogrammet PREP (Prevention and Relationship Enhancement Program), der har til formål er at skabe bedre relationer i parforholdet (Center for Sundhedssamarbejde, 2017). Modsat de to andre indsatser, henvender PREP sig til en bredere målgruppe.

Center for Familieudvikling, der uddanner undervisere i PREP oplyser, at der hverken er tale om gruppearbejde eller traditionel parterapi, men i stedet udgør et forebyggende kursus, der bygger på forskning i, hvad der hæmmer og fremmer et godt parforhold. Således tilvejebringes deltagerne konkrete redskaber til at kommunikere trygt sammen og opnå større forståelse for sig selv og hinandens tanker og følelser (Center for Familieudvikling, 2017). Desværre peger undersøgelser på, at PREP ikke lader til at have den intenderet effekt.

Psykologerne Trillingsgaard et al. redegør for tidligere undersøgelser, der peger på, at undervisning i konstruktiv kommunikation og problemløsning under graviditet (fornævnte PREP) ikke har vist at have nogen effekt for kommunikationen efter fødslen, og således ikke forebyggede senere tæring på parforholdstilfredsstillelse. Det fremsætter endvidere en anden undersøgelse, der modsat indikerede at undervisning af par generelt havde moderate effekter på både forholdskvalitet og kommunikationsevner. Dermed udledes, at de sammenligneligt lavere effekter af undervisning af par, tilbudt nybagte eller vordende forældre, kan skyldes mangel på forskning af kontekstuelle og individuelle begrænsninger for opretholdelse af forholdet i overgangen til forældreskabet (Trillingsgaard et al, 2012).

Der ses således i mindre grad at være fokus på vordende forældre, og de forældreforberedende indsatser der forekommer at eksisterer, bemærkes primært at være rettet mod socialt udsatte familier. Forskning har endvidere længe haft fokus på arbejdsfordelingen, som en afgørende faktor for graden af tilfredshed i parforhold samt været individorienteret i betragtninger heraf. Om end senere undersøgelser centrer sig om behovet for forventningsafstemning samt kommunikation i parforholdet, angives der fortsat at være behov for forskning af kontekstuelle og individuelle begrænsninger for opretholdelse af forholdet i overgangen til forældreskabet.

Dermed findes det relevant at inddrage et perspektiv på, hvordan det forestående samarbejde, som forældreskabet udgør, vil kunne udvikles. I gennemgangen af eksisterende litteratur på området udledes Luhmanns systemteori endvidere at kunne bidrage med ny og relevant viden inden for feltet, idet teorien tilvejebringer at betragte forældreskab, og det ofte forudgående parforhold, som systemer, ikke bestående af individer, men af kommunikation.

KAPITEL 4 • UNDERSØGELSENS TEORETISKE RAMME

2.0 Videnskabsteori

I det nærværende afsnit redegøres for undersøgelsens videnskabsteoretiske ståsted, *systemisk operativ konstruktivisme*.

Undersøgelsens ontologiske ståsted tager afsæt i professor Simon Calmar Andersens fremlægning af Luhmann, som repræsentant for en særlig socialkonstruktivistisk formulering af den generelle epistemologiske konstruktivisme i form af en systemisk operativ konstruktivisme (Andersen, 2005, s. 7) (Lauridsen, u.å.). Jeg vil følgende forsøge kort at redegøre herfor.

Andersen fremlægger, hvordan grundtanken i den generelle epistemologiske konstruktivisme er, at der eksisterer en reel virkelighed, som erkendes som en konstruktion, hvilket tilvejebringer et paradoks, idet virkeligheden ikke kan erkendes uden at erkendelsen påvirkes af det, den sigter at erkende (virkeligheden) (Andersen 2005:48-51). Dette paradoks søger Luhmann at løse qua måden et system antages at fungere på, nemlig at systemets erkendelsesteoretiske funktion gør det i stand til at iagttage sin omverden, simultant med at det fungerer operationelt lukket (Rasmussen, 1996, s. 134). Dermed er et system i stand til at erkende sin omverden uden at lade sig påvirke af den, selvom systemet erkender, at omverdenen eksisterer og kan lade sig påvirke af det. Således fremkommer det konstruktivistiske grundtræk, at systemer konstruerer sig selv, med afsæt i sig selv ved at tage det af omverden ind, der kan bidrage til systemets fortsatte eksistens (Lauridsen, u.å.).

Det bør nævnes, at Luhmann ikke er optaget af, hvordan samfundet "optimeres", hvorfor hans teori, i videnskabsteoretisk forstand, ikke ses at være normativ (forskrivende), men deskriptiv (beskrivende) (Kneer & Nassehi, 1997, s. 17 og Lauridsen, u.å.).

Med afsæt i ovenstående er undersøgelsen udarbejdet i en forståelse af, at den genereret viden meget sandsynligt ikke gøre sig gældende i andre sammenhænge, men blot består af informanterne og forskerens egne fortolkninger af virkeligheden. Videre skal det fremholdes, at undersøgelsens ontologiske position således også fordrer en forståelse af, at virkeligheden, som den fremstår i denne undersøgelse, er konstrueret qua de udvalgte metoder, begreber og strategier (Rienecker, Jørgensen, & Skov, 2017, s. 206).

3.0 Niklas Luhmanns systemteori

Introduktion

Niklas Luhmann (1927-1998) betragtes som en af de store moderne sociologiske teoretikere. Han blev født i Tyskland af forældre i arbejderklassen, deltog som luftværnshjælper for de tyske styrker under Anden Verdenskrig og sad kortvarigt i amerikansk fangenskab. Luhmann blev oprindeligt uddannet jurist, men valgte senere at studere sociologi ved Harvard Universitet. Primo 1960'erne vendte Luhmann igen hjem til Tyskland, hvor han i 1968 blev professor ved universitetet i Bielefeld. Her afsluttede han sin karriere som professor emeritus i 1993. (Jerlang, 2009).

Luhmann er særligt kendt for sin systemteori, som også dette speciale tager sit afsæt i. Oftest benyttes hans teori indenfor felterne kommunikation, læring mm. (Jerlang, 2009). Hans teori er udviklet med inspiration fra filosofien, biologien og juraen, hvilket er medvirkende til at gøre hans teoriunivers komplekst. Til gengæld løfter hans teori mange forskellige teoretiske problemstillinger, hvilket giver en stor spændvidde af teoretiske indgange, der rummer fleksibilitet med hensyn til udformning af projekter, der benytter teorien (Andersen, 1999, s. 107).

Fra struktur-funktionalisme til funktionel-strukturel systemteori

Med sin systemteori har Luhmann bestræbt sig på at lave en altomfattende sociologisk teori om den moderne verden, der sigter at redegøre for de dynamikker, der influerer forskellige systemer i samfundet (Kneer & Nassehi, 1997, s. 12-37). Hans fokus er således rettet mod de systemiske processer, der forekommer i sociale systemer, frem for faktiske omstændigheder.

Luhmann var i særdeleshed optaget af sociologen Talcott Parsons systemteori, hvorfra han henter megen af sin inspiration. Særligt tager Luhmann afsæt i Parsons skelnen mellem struktur og funktion; Parsons var optaget af systemstrukturerne og redegør i sin teori for, hvordan disse opretholdes og stabiliseres gennem sociale processer. Luhmann argumenterer dog for at skifte forholdet mellem struktur og funktion, og taler således om en funktionel-strukturel systemteori, hvor ethvert funktionelt system opererer og opretholdes i kraft af deres funktionsspecifikke perspektiver (Kneer & Nassehi, 1999, s. 136). Endvidere anfægter Luhmann to af Parsons centrale pointer; 1) Sociale systemer antages, af Luhmann, *ikke* at besidde et bindende, kollektivt delt norm- og værdimønster, hvorfor formulering af et ikke-normativt begreb om det sociale muliggøres. 2) Ifølge Luhmann, ophører systemers eksistens ikke, idet bestemte systemydelser bortfalder. Bortfaldne bidrag kan erstattes med alternative, strukturerne og behovene kan ændres, og således kan systemet bestå under andre betingelser (Kneer & Nassehi, 1997, s. 35-43).

Omverden

Med Luhmanns funktionelle analyse bliver omverdens kompleksitet, altså den samlede mængde af mulige begivenheder og tilstande, det øverste udgangspunkt. Det skal her pointeres, at Luhmanns begreb *omverden*, ikke skal forstås som verden, planeten jorden, men bestående af ét hele, der omfatter både systemer og den omverden, de befinder sig i (Lauridsen, u.å.).

Professorerne Niels Åkerstrøm Andersen og Justine Grønbæk Pors definerer et system, som et selvrefererende netværk af operationer (Andersen & Pors, 2018, s. 119). De eksisterer ikke på forhånd, men er kontinuerligt i tilblivelse, og emergerer på forskellige måder først, idet der markeres en forskel (Andersen & Pors, 2018, s. 26). Luhmanns fokus er ikke rettet mod faktiske omstændigheder og eksisterende systemer. Han er i stedet optaget af to dynamikker, *forskel* og *selvreference*, der beskrives som de systemteoretiske forudsætninger (Andersen & Pors, 2018, s. 25). Systemer findes ikke i færdig form, men skabes kontinuerligt, idet forskelle mellem system og omverden markeres; Således er *grænseopretholdelse* systemopretholdelse (Luhmann i Andersen & Pors, 2018, s. 26). Luhmann forklarer hertil, at *"enhed kun kan tilvejebringes gennem en relationsdannende operation; at den altså må produceres, og at den ikke altid allerede på forhånd er til stede som individ, som substans eller som*

ide i dens egen operation" (Luhmann i Andersen & Pors, 2018, s. 26). Dermed forskydes det ontologiske udgangspunkt fra systemer til operationer (Andersen & Pors, 2018, s. 26).

Operationen skal forstås som en opfattelse og redueringen af kompleksitet, der sker gennem udelukkelser af muligheder [valg/fravalg]. Omverden og systemer er således adskilte enheder, hvis grænser defineres ved en øgning/et fald af kompleksitet. Et system vil således aldrig indbefatte samme muligheder som omverden, men udgør i stedet "øer af lavere kompleksitetsgrad" (Luhmann i Kneer & Nassehi, 1997, s. 45). Bearbejdningen af omverdens kompleksitet fordrer dog, at systemerne udviser og udvikler en egenkompleksitet. Ved kompleksitet skal forstås det samlede antal af begivenheder og mulige tilstande et system kan antage. En højere grad af kompleksitet, vil øge mulighederne for at kunne reagere passende på omverdens udfordringer (Kneer & Nassehi, 1997, s. 46). Et system betragtes som værende kompleks, når det er i stand til at antage minimum to mulige tilstande (Lauridsen, u.å.).

Luhmann opererer med tre typer af systemer, biologiske, psykiske og sociale, der må skelnes på systemdannelsesplan. Systemerne fungerer i gensidig afhængighed, men er operationelt lukkede. Luhmann beskæftigede sig primært med psykiske og sociale systemer, som også er de, der vil blive behandlet i dette speciale.

Sociale systemer

Et socialt system defineres af Kneer & Nassehi, som "*en meningssammenhæng af sociale handlinger, som henviser til hinanden, og som afgrænser sig fra en omverden*" (Kneer & Nassehi, 1997, s. 50). Dets funktion træder frem i kløften mellem omverdens kompleksitet og den menneskelige bevidsthed, og tjener at kunne bearbejde kompleksiteten (Kneer & Nassehi, 1997, s. 45).

Ifølge Luhmann har et system altid et medie, hvor igennem systemet opererer og som er med til at sortere systemets operationsmuligheder [valg/fravalg]. Sociale systemer opererer ud fra mediet kommunikation (Højlund & La Cour, 2005, s. 7). Centralt i Luhmanns teori er, at sociale systemer ikke består af mennesker, men af kommunikationer, der tilslutter sig kommunikationer og følgende fremprovokerer yderligere kommunikationer (Schuldt, 2007, s. 33). Kommunikation skal her ikke forstås i traditionel forstand, som overførelse af et budskab fra sender til modtager. Kommunikation beskrives af Luhmann som en tredelt selektionsproces, der forbinder information, meddelelse og forståelse. Selektion er indbegrebet af udvælgelse blandt flere muligheder. Foruden selektionen af hvilken information man ønsker at videreformidle, indbefatter kommunikation endvidere forskellige meddelelsesmuligheder, fx mundtlige eller skriftlige, ligesom meddelelser kan forstås forskelligt. Der er således først tale om kommunikation, idet der foreligger en syntese af alle tre selektionsydelser. Denne kontinuerlige produktion af kommunikation ud fra kommunikation, gør sociale systemer *autopoietiske* (Kneer & Nassehi, 1997, s. 84-85).). Luhmann benytter begrebet, autopoiesis, til at betegne måden, hvorpå systemer "skaber sig selv" i et cirkulært kredsløb ved løbende at lade handlinger knytte an til tidligere handlinger, hvilket vil blive uddybet nedenstående.

Psykiske systemer

Foruden sociale systemer redegør Luhmann for eksistensen af *psykiske systemer*. Hvor sociale systemer opererer og opretholdes gennem mediet *kommunikation*, opererer psykiske systemer ud fra mediet

bevidsthed; Tanker, forestillinger, tænkning, følelser, fornemmelser og sansninger. Bevidstheden er, ligesom kommunikation i de sociale systemer, selvreferentiel, autopoietisk og opererer meningsfuldt. Således producerer psykiske systemer tanker ud fra tanker, forestillinger ud fra forestillinger og følelser ud fra følelser, det Luhmann også betegner som bevidsthedens autopoiesis (Schuldt, 2007, s. 39).

Som nævnt, redegør Luhmann de to systemer, det sociale og det psykiske, som værende operativt lukkede systemer, der forbliver omverdener for hinanden. Nok kan man kommunikere om tanker og forestillinger, men der vil være tale om en operation i kommunikationssystemet, aldrig reel "tankeudveksling". Ligeledes kan bevidstheden nok forestille sig, at den kommunikerer, men det vil netop altid være en system-intern *forestilling*. Videre argumenterer Luhmann, at om end systemerne er operativt lukkede, er betinger de hinanden på et strukturelt plan; Kommunikation ikke er mulig uden bevidsthed, omvendt frembringer kommunikationen en omverden for de psykiske systemer, hvorfor kommunikationen i høj grad influerer, hvilke selektioner disse foretager sig i deres autopoiesis (Keiding, 2005, s. 110), (Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 7), (Schuldt, 2007, s. 41), (Kneer & Nassehi, 1997, s. 61-68), (Luhmann, 2000, s. 98) (Luhmann, 2009, s. 139). Videre bidrager de to systemer til hinandens udvikling, ved at forårsage forstyrrelser i hinandens miljø og derved destabilisere hinanden. Ved at gøre dette fremkalder de gensidigt ændringer, der bistår dem i at tilpasse sig nye situationer.

Luhmann redegør, hvordan psykiske systemer følger et spor af forventninger, der adskiller verden i hvad der her og nu kan forventes og hvad der ikke kan (Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 6). Idet forventningerne kommunikerer, bliver de ydermere selv forventelige - Der er således tale om '*forventelige forventninger*', der gør deltagere i sociale interaktioner i stand til at forvente, hvad andre forventer, og dermed sikre sociale systemers gnidningsløse fremgang. Idet et system oplever en forstyrrelse, frustreres både dets forventninger og forventelige forventninger, hvilket, såfremt systemet vælger det, kan medføre ændringer. Således ses psykiske systemer fx ofte at blive frustrerede i deres forventninger over det faktiske forløb af sociale interaktioner. (Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 7)

Strukturer

Et systems struktur, definerer Luhmann, som bestående, og kontinuerligt produceret, af forventninger. Med forventning henvises der ikke til en indre psykisk proces, men til en meningsform, der vil blive uddybet i nedenstående afsnit (Luhmann, 2009, s. 344-345). Luhmann argumenterer, at forventninger i sociale systemer træder frem i kommunikationen, og idet de gør, selv bliver forventelige; Således er der tale om *forventelige forventninger*; En autopoietisk proces, som det vil blive uddybet i følgende afsnit (Luhmann i Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 4).

Forståelsen af struktur er således, at sociale systemer, grundet deres kompleksitet producerer strukturer, der "ordner" et socialt systems handlinger (Balle, 2014, s. 14). Strukturerne tjener at afgrænse systemets uendelige valgmuligheder og fungerer således systemstabiliserende (Keiding, 2005, s. 104). Autopoietiske systemer er altid opbygget af strukturer, der sætter rammerne for, hvordan et system opererer. Strukturerne skal dog iagttages som foranderlige, idet systemets bestanddele er i en fortløbende proces, der kan ændres over tid, som systemet vælger det (Balle, 2014, s. 14)

Med henblik på at kunne differentiere og specificere forskellige subsystemer i samfundet, samt reducere kompleksitet, benytter Luhmann sig af *iagttagelseskodning* (i det følgende 'kodning'). Udtrykket 'kode' refererer til en markering af forskel eller polaritet, der anses som grundlæggende for en bestemt kommunikationsform, idet den definerer den ramme, hvori al information får en bestemt betydning (Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 8) (Keiding, 2005, s. 93). Kodning skal altså forstås som en metode at adskille forskellige systemer fra hinanden, ikke som en måde at definere dem, da definitionen ligger i kommunikationsformen for det givne system.

Autopoiesis

Fra biologiens verden har Luhmann fundet inspiration til at indføre begrebet *autopoiesis* i sin systemteori. Kunstordet 'autopoiesis' er en sammensætning af de græske begreber 'autos' (selv) og 'poiesis' (skabelse, digtning) (Schuldt, 2007, s. 33). Luhmann anvender, som nævnt, begrebet til at betegne måden, hvorpå systemer "skaber sig selv" i et cirkulært kredsløb ved løbende at lade handlinger knytte an til tidligere handlinger. Altså skal autopoiesis her forstås i betydningen *produktion* (Kneer & Nassehi, 1997, s. 65). Således udgør systemers selvreference en central dynamik i deres løbende selvskabelse.

Autopoietiske systemer er, ifølge Luhmann, selvforsynende og lukket for omverdenen, og består således alene af elementer, der er produceret af systemet selv. Når man befinder sig i et givent system, vil man derfor aldrig objektivt kunne betragte dets omverden, men altid blot skabe en forestilling herom (Andersen & Pors, 2018, s. 27), (Schuldt, 2007, s. 33-34). Det er dog vigtigt at understrege, at systemer ikke skaber sig selv ud af ingenting, og ej heller kan opretholdes via egen kraft uden bidrag fra omverdenen. På et operationelt niveau er autopoietiske systemer selvforsynende med egen elementer, uden direkte påvirkning udefra (operationelt lukkede), medmindre systemet selv medvirker hertil; Systemer kan nemlig iagttage omverdenen og systemer i denne (hvordan vil blive uddybet senere), og er derfor på iagttagelsesniveau åbne for forstyrrelser udefra (kognitivt åbne) (Højlund & La Cour, 2005:5) (Keiding, 2005, side 75). Luhmann anvender betegnelserne irritation og forstyrrelse synonymt, hvilket også er tilfældet i specialet (Kneer & Nassehi, 1997, s. 75). Forstyrrelser betegner systeminterne operationer. Det skal således forstås, at systemet snarere irriterer sig selv, idet omverdenen ikke selv behøver at være irriteret for at tjene som kilde til irritation i systemet. Irritationer indfinder sig dog kun på betingelse af strukturerende forventninger (Kneer & Nassehi, 1997, s. 75).

Systemer skal dermed ikke betragtes som værende hermetisk lukkede; De både befinder sig i, er i kontakt med og afhængige af omverdenen. Graden af kontakt og udveksling med omverdenen styres, bestemmes og reguleres imidlertid *alene* af systemet, og beror på dets struktur og kompleksitet. Et system kan altså *vælge* at lade sig forstyrre af omverdenen, men vil aldrig kunne kontrolleres eller styres udefra. Systemer skal således forstås at være autonome, ikke autarke (Schuldt, 2007, s. 33-34) (Lauridsen, u.å.). Luhmann argumenterer i forlængelse heraf, at "*gennem en endogen fremstillet 'modtagelighed for irritation' bliver det [systemet] mere sensibelt over for udvalgte aspekter i dets omverden*" (Luhmann i Højlund & La Cour, 2005, s. 6). Formår et system således at udvikle afgrænsede informationsindtag, vil omverdenens kompleksitet virke som produktivt input til forandring (Kneer & Nassehi, 1997, s. 76).

Mening

I sin redegørelse af begrebet mening, tager Luhmann hverken afsæt i udsagn, givne fakta eller opfattelser af "mening med livet". Derimod fokuserer han på, hvordan menneskelige oplevelser er organiseret, og fremholder således, at *"en direkte og forudsætningsløs tilgang til problemet mening, er bedst søgt i en fænomenologisk beskrivelse af, hvad der præsenterer sig selv i en meningsfuld oplevelse"* (Luhmann i Bausch 2015, s. 391). Hvad angår anvendelse af *mening*, redegør Luhmann dette, som en grundlæggende operation inden for systemteorien (Schuldt, 2007, s. 36). Luhmanns brug af meningsbegrebet differentierer sig fra den daglige forståelse heraf, idet Luhmann i højere grad betoner forskellen mellem aktualitet og mulighed; Det at noget, i et givent øjeblik, anses at være centralt for, hvad der bliver tilskrevet mening, og samtidig viser hen til yderligere muligheder (Kneer & Nassehi, 1997, s. 79). Mening er således en selektiv begivenhed, der på samme tid muliggør reduktion og opretholdelse af kompleksitet (Kneer & Nassehi, 1997, s. 82).

Kontingens

I sin præsentation af begrebet kontingens, redegør Luhmann for, hvordan begrebet (inspireret af Parsons og Durkheim) har udviklet sig med afsæt i det engelske polysem '*contingent*', der både kan forstås, som at noget er 'afhængig eller betinget af' samt i betydningen 'muligheden for også at være anderledes' (Luhmann, 2007, s. 290). Som Luhmann formulerer det, *"Noget er kontigent, når det hverken er nødvendigt eller umuligt; det kan altså være sådan, som det er (var, kan blive), men også anderledes"* (Luhmann i Kneer & Nassehi, 1997, s. 119).

(Inter)penetration

Begreberne penetration og interpenetration benyttes i denne teori til at betegne måden hvorpå visse systemtyper kan påvirke eller forstyrre hinanden, og i nogle tilfælde gensidigt betinger hinanden (Keiding, 2005, s. 109-110). Luhmann redegør følgende for begreberne,

Vi vil tale om penetration, når et system stiller sin egen kompleksitet (og dermed ubestemthed, kontingens og selektionstvang) til rådighed for opbygningen af et andet system. (...) Interpenetration foreligger på tilsvarende vis, når dette forhold er givet gensidigt, når altså begge systemer muliggør sig selv ved at føre deres forud konstituerede egenkompleksitet ind i det respektive andet system (Luhmann i Keiding, 2005, s. 109-110).

Penetration og interpenetration adskiller sig således ved den gensidighed, hvormed systemerne påvirker og betinger hinanden (Keiding, 2005, s. 110). Således ses det psykiske systems penetration af det sociale, idet bevidstheden besidder den privilegerede funktion at kunne forstyrre kommunikationen og endvidere fungere som medium for denne; Bevidstheden formes til tanker, der følgende gives sprogligt udtryk og således gøres tilgængelig for kommunikationen. Interpenetrationsrelationen mellem de to systemer opstår idet kommunikationen skaber en omverden for de psykiske systemer, der endvidere influerer, hvilke selektioner disse foretager i deres autopoiesis. Dette er særligt knyttet til sprogets evne til at vække bevidsthedens interesse, men sker også gennem ikke-sproglige meddelelsesformer, eksempelvis kropslige eller billedlige (Keiding, 2005, s. 109-110). Interpenetrationsrelationen gør det dog ikke muligt for systemerne at gribe ind i og omgå hinandens

selvreference (Luhmann, 2000, s. 258). Interpenetrationen mellem psykiske og sociale systemer er betinget af muligheden for at kunne forbinde de to forskellige former for autopoiesis, hvilket muliggøres, da begge systemer er i stand til, på hver sin måde, at operere i mediet mening (Keiding, 2005, s. 111).

Iagttagelse af første orden

Sociale systemer opererer, som nævnt, ved at sætte en forskelle til omverdenen, altså markerer differencen mellem sig selv og dets omverden, hvilket er de grundlæggende forudsætninger for autopoietisk systemdannelse (Keiding, 2005, s. 79). Dette gøres gennem *iagttagelser*, der af Luhmann defineres som "*betegnelse-ved-hjælp-af-en-skelnen*" (Kneer & Nassehi, 1997, s. 100). Ligesom selektioner med afsæt i mening, bliver foretaget som en operation med to komponenter, er iagttagelse ligeså en to-komponents operation bestående af skelnen og betegnelse. De to komponenter optræder altid sammen, idet der markeres en forskel, hvor én side vælges og følgende betegnes. Inden for rammerne af en iagttagelse er det derfor umuligt at betegne begge sider af en forskel *samtidigt*. På et givet tidspunkt kan altså kun den ene side *eller* den anden side blive betegnet. Det udelukker dog ikke, at den side, som først ikke blev betegnet, bliver betegnet ved en senere operation. Enhver iagttagelse af 1. orden skal forstås som en systemintern operation, der kan kendetegnes som en kontingent konstruktion, dvs. en konstruktion, der kunne have set anderledes ud, var forskellen valgt anderledes (Kneer & Nassehi, 1997, s. 102-107).

Principielt er det muligt at fortsætte rækken af iagttagelser af en iagttagelse i det uendelige (Keiding, 2005, s. 82)

Blind plet og iagttagelse af anden orden

Idet systemet foretager en iagttagelse, synliggøres det der betegnes, men ikke hvad der udelukkes, eller hvilken skelnen, der tilvejebragte iagttagelsen; Dette udgør iagttagelsens *blinde plet* (Keiding, 2005, s. 80). Enhver iagttagelse er altså knyttet op på en bestemt forskel, hvormed man kun kan se, hvad man ser med netop dén forskel. Dermed er det ikke muligt med denne forskel at se, hvad man ikke ser, altså kan et system ikke iagttage sig selv. Hertil skal man benytte en anden forskel og altså iagttage iagttagelsen, hvilket Luhmann betegner som *iagttagelse af anden orden*. Foretages en iagttagelse af anden orden af samme iagttagere, som frembragte den første, er iagttagelsen af anden orden bundet op på en tidsmæssig forudsætning af, at den første iagttagelse er overstået. Dog kan iagttagelse af anden orden også foretages af et andet system, der iagttager den første iagttagere. Uagtet hvem der frembringer iagttagelsen af anden orden, gælder det, at denne er knyttet op på samme forskel, som ved den første, hvorfor iagttagelsen af anden orden ej heller kan iagttage sig selv (Kneer & Nassehi, 1997, s. 104).

Om end forskellige sociale systemer fortsat udgør omverden for hinanden, og ikke besidder evnen til at gribe ind i hinanden, har de gennem gensidig iagttagelse alligevel mulighed for at påvirke hinanden. Systemerne iagttager sig selv og hinanden, og vedtager følgende hvilke elementer og hændelser at betegne sig selv, hinanden eller andre udenforstående forhold. Systemerne har således muligheden for at anvende deres forskelle til omverdenen i den interne kommunikation (fx forestillingen om deres grænser eller deres elementers særlige konstitutionelle kendetegn), hvilket videre frembringer evnen

til at gennemføre selviagttagelses-, selvbeskrivelses- og refleksionsprocesser (Luhmann, 2000, 538). Disse operationer bidrager endvidere til at finjustere systemernes interne operationer. Således ses der at være en pendulering mellem åben- og lukkethed, der fordrer refleksion, og hvor forskellen herimellem (mellem åben- og lukkethed) håndteres. Her spiller tid dog også en afgørende rolle, idet den ufravigeligt bevæger sig fremad, og lægger et konstant pres på systemerne at forny sig, da systemerne ikke kan tillade sig selvsving uden forandring (Højlund & La Cour, 2005, s. 5-6). Dermed er systemer henvist til selvorganisering og operativ lukkethed, om end de kan iagttage omverdenen og systemer i denne, og således, på iagttagelsesniveau, er åbne for informationer udefra (Højlund & La Cour, 2005, s. 6). Dog forbliver mange iagttagelser første ordens iagttagelser, velvidende for systemet, at det betragter omverden med en bestemt forskel, en blind plet. Muligheden for åbne op for andre forskelle afgøres af graden af systemets egenkompleksitet; Et system med en høj grad af egenkompleksitet, vil have synliggjort flere blinde pletter, og dermed have større mulighed for at se med andre forskelle (Lauridsen, u.å.)

KAPITEL 5 • METODOLOGI

I dette afsnit fremlægges de metodiske overvejelser, valg og følgende fremgangsmåde, der er anvendt for at besvare problemformuleringen. Afsnittet indledes med en redegørelse af konstruktivistiske metoderegler, der har været relevant for de metodiske tilgange. Derefter følger en præsentation af undersøgelsens kvalitative forskningstilgang. Følgende fremstilles vignetmetoden og hvordan den er anvendt i denne undersøgelse. Dernæst følger redegørelser, refleksioner og overvejelser i forbindelse med anvendelse af interviews. Herefter udfoldes min forskerposition og metodeetik, og afslutningsvis følger en præsentation af informanterne. Således skal forudsætningerne specialet er udarbejdet på baggrund af, gerne stå klart for læseren. Refleksioner over metodologien vil blive fremført i kapitel 8.

4.1 Konstruktivistiske metoderegler

Det at undersøgelsen placerer sig i en konstruktivistisk ontologisk position betyder, at undersøgelsen er udarbejdet med den antagelse, at de informationer der er indsamlet og følgende bearbejdet til at udgøre datagrundlaget for det empiriske materiale, må betragtes som en konstruktion frembragt gennem iagttagelser og således frembragt under bestemte betingelser, i et bestemt perspektiv. Således er empirien ikke produceret, men konstrueret (La Cour, Knudsen & Thygesen, 2005, s. 5) (Keiding, 2005, s. 221). I forlængelse heraf, skal det forstås, at videnskaben ikke umiddelbart har adgang til empiriske fænomener, hvorfor enhver forestilling om, at virkeligheden præsenterer sig for forskeren, må opgives. Således er iagttagelser en præmis, ligesom erkendelsen af, at virkeligheden ikke tilkendegiver ud fra hvilke distinktioner, den vil iagttages fra. Forskeren tvinges således til at erkende, at undersøgelsesgenstanden fremstår som et produkt af iagttagelsen (Balle, 2014, s. 38-39) (La Cour et al., 2005, s. 5). Ovenstående argumenteres dog ikke at udelukke en kvalitativ forskningstilgang, men forudsætter, at man inddrager den refleksion, at empirien vil være fremkommet i et selvreferentielt socialt interaktionssystem, der skaber sin egen omverden (Balle, 2014, s. 38-39). Således vil der i nedenstående afsnit blive redegjort for valget af en kvalitativ forskningstilgang.

4.2 Kvalitativ forskningstilgang

Med tanke på ovenstående, er der i denne undersøgelse anlagt en kvalitativ forskningstilgang, hvilket forudsætter, at der beskæftiges med *“...hvordan noget gøres, siges, opleves, fremtræder eller udvikles”* (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 154). Med henblik på at besvare den opstillede problemformulering er der foretaget tre kvalitative forskningsinterviews. Dette for at synliggøre informanternes livsverden og perspektiver, og dermed opnå indsigt i det undersøgte forskningsfelt (Brinkmann & Tanggaard, 2020, s. 16). Idet undersøgelsens videnskabsteoretiske placerer sig i en systemisk operativ konstruktivisme, er empirien konstrueret med den antagelse, at informanterne er i stand til at erkende sin omverden, hvormed de konstruerer deres virkelighed.

Samlet set vurderes den kvalitative tilgang at stemme godt overens med undersøgelsens sigte og form, idet der ønskes at opnå viden om kontekstafhængige praksisser og meningsgivende faktorer hos informanterne, der knytter sig til deres intentioner og forestillinger ind i et fælles forældreskab.

4.3 Vignetmetoden

Den empiriske data er konstrueret med brug af vignetmetoden. Denne metode er en undersøgelsesmetode, der har sine rødder indenfor sociologien. Den anvendes til at afdække problemstillinger, der drejer sig om holdninger, forestillinger, vurderinger, forståelser, tolkninger, værdier eller normer i forhold til et givent fænomen eller scenarie (Ejrnæs & Monrad, 2012, s. 13).

Vignetter er korte cases, der beskriver en konkrete situation. Vignetterne præsenteres for de pågældende informanter, der bliver bedt om at tage stilling til casen, de beskrevne handlinger og eventuelt de handlemuligheder, informanterne tænker, kunne foretages på baggrund af den beskrevne situation (Aalborg Universitet, u.å.).

Vignetmetoden skaber, modsat andre holdningsundersøgelser, kontekst for situationen, hvorfor den tilvejebringer muligheden for at afdække konkrete holdninger til et givent problem – Ofte vedrørende socialt arbejde og sociale problemer, et felt hvor vignetmetoden i særlig grad benyttes. Ligeledes kan konteksten, som vignetten skaber, være med til at forbedre undersøgelsens kvalitet, idet den åbner op for at informanterne bedre kan forestille sig fænomenet og derved nemmere kan tage stilling til det. Ved holdningsundersøgelser foreligger der nemlig ofte det grundlæggende problem, at informanter til tider forstår spørgsmålene forskelligt, hvorfor deres svar kan være udtryk for forståelsesforskelle, snarere end holdningsforskelle. Metoden anvendes endvidere ofte i forbindelse med faglig udvikling, da de konkrete cases med tilhørende spørgsmål danner et godt udgangspunkt for faglige diskussioner (Aalborg Universitet, u.å.) (Ejrnæs & Monrad, 2012, s. 14).

Jeg har valgt at benytte metoden i interviews med par, hvilket metoden egner sig til, idet den ofte anvendes i fokusgruppeinterview. Metoden er dog valgt og benyttet på lidt utraditionel vis, idet formålet ikke har været for at afdække holdningsspørgsmål, der skulle belyse undersøgelsens problemstilling. Jeg har vurderet metoden særlig anvendelig for at få informanterne til at italesætte egne holdninger, intentioner mv, med henblik på at belyse eventuelle interne holdningsforskelle parrene imellem i et udviklingsøjemed. Det var således tanken, at man på samme vis som i faglige kontekster benytter metoden til faglig udvikling, kunne benytte metoden i private sammenhænge til udvikling af et forældreskab. Nu hvor interviewene er gennemførte, ses metoden at have fungeret særdeles godt. Nogle vignetter skabte tydeligvis bedre drøftelser end andre. Hvilke, adskilte sig dog fra

de forskellige par, hvorfor det tilskrives at være relateret til diskussionsemner, som i højere grad berørte det givne par.

Vignetterne er udarbejdet efter læsebrevne til henholdsvis "Om søndagen græder vi", en podcast af Hella Joof og Marie Louise Tüxen (2022) og 'Puks Brevkasse' i Familiejournalen (2017). Scenarierne er valgt ud fra kriterierne, at de skulle handle om småbørn/opdragelse og umiddelbart fremstå genkendelige. Afsættene for scenarierne adskiller sig kønsmæssigt, hvilket i realiteten er underordnet. Ligeså gælder det, at de ikke skal være alt for detaljeret, idet det som står uvist, efterlader rum til informanterne selv at skabes forestillinger herom, hvilket er medvirkende til at udvide drøftelserne. Dette viste sig i alle interviewene at fungere upåklageligt.

Metoden er, som nævnt, anvendt i tre kvalitative forskningsinterviews, som der følgende vil blive redegjort for.

4.4 Interview

Interviewform

Der indledes med en redegørelse af interviewformen, da denne ikke vurderes at fremstå entydig i en bestemt form. Interviewene kan argumenteres at udgøre fokusgruppeinterviews, da der er tale om interviews af par. Endvidere er interviewene foretaget med afsæt i en socialkonstruktivistisk videnskabsteoretisk tilgang, hvor den produceret viden anses at være "*kontekstafhængig, relationel og potentiel foranderlig*" (Kvale & Brinkmann, 2020, s. 168). Ydermere betragtes intervieweren her, som en del af det lukkede system interviewet udgør. Desuden sigter interviewene, i tråd med anvendelsen af fokusgruppeinterview, at belyse en socialitet, altså hvordan et givent socialt liv udspiller sig i konkret interaktion. Det vægtes dog at belyse, hvordan det enkelt menneske, eller i dette tilfælde det enkelte system (fælles forældreskab), forholder sig til sig selv og sin omverden. Hvorfor interviewene er udarbejdet i henhold til forskrifterne for kvalitative forskningsinterview (Kvale & Brinkmann, 2020, s. 167).

Det kvalitative forskningsinterview tilvejebringer muligheden for at opnå indsigt i både informanternes bevidste viden samt refleksioner over situationer og oplevelser. Som Kvale og Brinkmann udtrykker det, giver det således forskeren/intervieweren "privilegeret adgang" til informantens oplevelse af deres livsverden (Kvale & Brinkmann, 2020, s. 35). Som forsker er det dog vigtig at være sig bevidst, at den analytiske proces, med at forstå interviewpersonen, aldrig vil tilvejebringe en nøjagtig indsigt i, hvordan det er at opleve netop det, interviewpersonen fortæller om (Kvale & Brinkmann, 2020, s. 35).

Interviewets status i systemteoretiske analyser

I dette afsnit vil der blive redegjort for overvejelser omkring interviewsituationen som et socialt interaktionssystem.

Systemteorien fordrer at iagttage interviewet som et lukket system, gennem hvis selvreference informationer om undersøgelsesgenstanden opstår (La Cour et al., 2005, s. 10). Som nævnt ovenstående må interviewet således forstås og udarbejdes som et erkendelsesprojekt, der medreflekterer egne begrænsninger og udsyn. Eller som La Cour et al. udtrykker det,

"Interviewet giver ikke direkte adgang til uberørte reservater af rene meninger, men er en social meningsproduktion gennem sproglig interaktion. Intervieweren er medproducent af og medforfatter til den resulterende interviewtekst. Intervieweren afdækker ifølge denne interrelationelle opfattelse ikke nogen meninger, der eksisterer på forhånd, men hjælper de interviewede med at udvikle deres meninger i løbet af interviewet." (La Cour et al 2005:9).

Undersøgelsesgenstanden skal således iagttages som en del af interviewets omverden. Således bliver interviewet et særligt konstrueret erkendelsesapparat, der får undersøgelsesgenstanden til at fremstå på en særlig måde (Balle 2014:38-39). I anvendelsen af kvalitative tilgange, foreligger der således en risiko for at erkendelse og genstand falder sammen, idet der ikke nødvendigvis fokus på, hvordan og hvordan en given genstand er fremkommet gennem en særlig erkendelse af den (La Cour et al., 2005, s. 8).

Forberedelse og afvikling af interviews

På baggrund af ovenstående redegørelse fremsættes den konkrete tilgang til produktionen af det empiriske materiale, som undersøgelsen bygger på. Empirien er indsamlet gennem tre semistruktureret kvalitative forskningsinterviews med kommende forældre, der, på tidspunktet for interviewet, ventede deres første barn indenfor de følgende seks måneder.

Kriterier til valg af informanter

I forlængelse af det korte oprids af forskellige perspektiver på familie i afsnittet *State of the Art*, skal det påpeges, at empirien er indsamlet i en dansk kontekst med afsæt i en dansk kulturel forståelse af familie.

Overvejelserne i forhold til valg af informanter, tog afsæt i et oprindeligt ønske om at undersøge, hvorvidt forældresamarbejdet kunne *forberedes*, hvorfor ønsket om at det skulle være kommende førstegangsførelse. Som udarbejdelsen skred frem, blev der givet slip på intentionen om at kigge på forberedelse, idet det krævede et tilbagevendende interview med et tidsrum imellem, der ikke kunne honoreres inden for rammerne af specialet. Jeg valgte dog at holde fast i at interviewe vordende førstegangsførelse ud fra en antagelse om, at de i løbet af en graviditet ville være motiveret for at kigge ind i det forestående forældreskab. Ligeledes at de endnu ikke havde etableret et forældreskab, hvorved det i det tilfælde blev vurderet, ville være udfordrende at vurdere, hvorvidt der ville være tale om udvikling. Sidst, så blev endvidere vurderet hensigtsmæssigt af praktiske årsager, idet det blev antaget, at de ville have bedre tid.

Således blev kriterier i min søgende efter informanter, at det skulle være; 1) Kommende forældre, der inden for de næstkommende seks måneder ventede deres første barn. 2) At konstellationen var underordnet, så længe de var to eller flere. Idet problemstillingen søger at belyse udvikling i et forældresamarbejde, betød det således, at solo-forældre blev fravalgt. De seks måneder blev besluttet ud fra en etisk overvejelse om, at de tre første måneder, hvor risikoen for abort er højere, skulle være passeret (Sundhed og Forebyggelse, 2022).

Jeg valgte at lave et opslag på Facebook (bilag 3) samt på hjemmesiden MinMave.dk, der angiver at være 'Danmarks største site for gravide og småbørnsforældre'. Om end mit opslag blev delt 28 gange fik jeg ikke en eneste interesseret henvendelse. Derfor prøvede jeg at række ud i mit nærmeste netværk, og fik således kontakt til en kollega til min søster samt bekendte af min forældrepartner, som ventede barn, og indvilligede i at lade sig interviewe. Det står udvist, hvorfor de oprindelige opslag ikke tilvejebragte nogen respons.

Interviewguide og afvikling

Interviewet er udarbejdet som et semistruktureret interview med en række temaer, der søges afdækket, med dertilhørende forslag til spørgsmål. Interviewet holdes således åbent i den forstand, at der er mulighed for ændringer af spørgsmålenes form og rækkefølge, så interessant svar fra informanterne kan forfølges (Kvale, 2000, s. 170). Interviewguiden er således overordnet blevet opbygget "cirkulært", så interviewet, efter introduktionen, søger at afdække hvorvidt, og evt. hvordan, de har forberedt sig – derefter drøftelser af vignetter – og afslutningsvis afrundes der med en opfølgning på, hvordan de gennem interviewet havde oplevet drøftelserne.

Som det fremgår af interviewguiden (bilag 1) har jeg som interviewer, gennem hele interviewet, haft øje for hvilke dele af teorien, der ønskes belyst. Endvidere blev der skrevet spørgsmål ind, som specifikt henvendte sig til to af parrene, da jeg på forhånd var blevet bekendt med, at to af informanterne arbejdede eller havde erfaring som børnepsykolog ved PPR. Spørgsmålene lød, *"Har I talt om, hvilken rolle det spiller, at X er uddannet børnepsykolog? Vil X hermed kunne trumfe visse diskussioner? Hvorfor/hvorfor ikke? Hvilken rolle sætter det så Y i? Hvor er dit domæne?"* (bilag 1). Det har ikke frembragt større analytiske pointer, men blev anset som relevant forud og under interviewprocessen. Endvidere fremkom der, under det første interview, en pointe, som jeg forinden havde fuldstændig overset, vedrørende betydning af egen opvækst, hvilket er blevet til afsnittet *Genealogisk Autopoesis*. 'Genealogisk autopoesis' er således ikke et begreb Luhmann bruger, men et fremsat i specialet. Således tilføjede jeg spørgsmål, til de efterfølgende to interviews, der søgte at belyse dette. Spørgsmålene lød, *Har I talt om betydningen af jeres egen opdragelse, nu hvor I skal være forældre?* (bilag 1).

Jeg har efter afviklingen af alle tre interviews reflekteret over, hvorvidt jeg burde have været mere opmærksom på, hvordan 'forberedelse' skulle forstås, idet de alle talte praktik, og ikke samtaler og drøftelser, som er undersøgelsens fokus. Gennem udarbejdelse af undersøgelse er dette fokus på praktik, dog blevet tilskrevet at have en analytisk pointe, som vil fremkomme i analysen.

Fysisk og digitale interviews

To af parrene, Camilla og Martin samt Maria og Rasmus, var bosat i en distance fra København, hvor jeg selv er bosiddende, der nødvendiggjorde at deres interviews måtte foretages online. Online interviews fordrer en større opmærksomhed på interviewguiden idet man på sin vis forekommer mere adskilt og distanceret. Netop denne oplevelse betyder derfor også, at strukturen i interviewet ikke opleves som værende flydende på samme måde som det fysiske interview. Det fysiske interview tilvejebringer ligeledes en større nærhed til informanterne, fornemmelse for atmosfæren i rummet og en bedre aflæsning af kropssprog mv. (Bungaard, Mogensen & Rubow, 2018, s. 270). Den bedre fornemmelse for hinanden, som det fysiske interview muliggør, åbner endvidere bedre op for at kunne stille opfølgende spørgsmål, uden uhensigtsmæssige afbrydelser. Det fysiske interview er endvidere

ofte ”pakket ind” i forudgående og efterfølgende smalltalk, der bibringer en positiv start og afslutning, og som ofte også frembringer relevant information, idet rammerne, som interviewet sætter, er væk. Jeg var heldigvis forskånet for større tekniske problemer, men ”faldt ud” en enkel gang under det sidste interview. Episoden skete heldigvis så langt inde i interviewet, at der var opbygget en god rapport, hvorfor jeg ikke oplevede, at det påvirkede dynamikken eller interviewet på anden vis.

4.5 Forskningsposition

Som nævnt indledningsvis under afsnittet *Transparens* samt redegjort i ovenstående afsnit, skal intervieweren forstås at være medproducerende til det endelige afsluttede interview. Min tilstedeværelse har derfor haft en betydning og den foreliggende empiri skal betragtes i dette lys. Specifik hvilken betydning kan jeg ikke redegøre, men havde informanterne fået udleveret vignetterne og på egen hånd drøftet dem, havde resultatet ganske vist have været et andet.

4.6 Samtykke og anonymisering

I overensstemmelse med Thaggaards forskrift (Thaggard, 2013, s. 56), har jeg udarbejdet en samtykkeerklæring (bilag 4), som alle informanterne fik tilsendt forud for interviewene og som mundtligt blev gennemgået inden interviewet blev påbegyndt. Alle informanter samtykkede og ingen har senere tilbagetrukket deres samtykke.

Jeg valgte på forhånd, at informanterne ville blive anonymiseret med navn, hvilket de alle indledningsvist blev oplyst om. Dette med henblik på at skabe et åbent og frit samtalerum. Således fremkommer alle informanterne med fiktive navne, både i specialet samt i transskriberingen.

4.7 Databearbejdning

Til bearbejdningen af interviewene har jeg benyttet min af det digitale redskab, Good Tape, der har transskriberet interviewene for mig. Det er et fantastisk redskab, men ikke perfekt, hvorfor jeg efterfølgende har gennemlyttet interviewene og rettet eventuelle småfejl.

Følgende er jeg gået systematisk til værks i kodningsarbejdet, som har taget udgangspunkt i forskrifterne for kodning i bogen ”Analyse: Arbejdet med det etnografiske materiale” af antropologerne Helle Bundgaard og Hanne Overgaard Mogensen (2018). Bundgaard og Mogensen fremlægger en tilgang til kodning, de betegner som fokuseret (Bundgaard & Mogensen, 2018, s. 78-83). I henhold til denne tilgang udarbejdede jeg et kodningsskema, hvor koderne/kategorierne fra interviewguiden gik igen (bilag 8). Denne tilgang tilvejebragte overskuelighed i dataen og følgende en bedre forståelse (Bundgaard & Mogensen, 2018, s. 81). Efter at have kodet alle tre interviews fremstod nogle emner særligt relevant, hvorfor de følgende blev retningsgivende for analysen.

4.8 Præsentation af informanter

Informanterne præsenteres i henhold til aftalen om anonymisering. Det samme vil gøre sig gældende igennem resten af specialet.

Camilla og Martin

Camilla er 31 år. Hun arbejder som psykolog ved PPR. Martin er 32 år. Han arbejder som ingeniør. De har kendt hinanden i cirka fem år, og været kærester i omkring fire år. Deres termin var ultimo marts 2023 (bilag 5).

Morten og Louise

Morten er 31 år. Han har tidligere arbejdet som psykolog ved PPR, men arbejder aktuelt med unge i aldersgruppen 15-30-årige i mistrivsel. Louise er 29 år. Hun arbejder som ingeniør. De har kendt hinanden i otte år og været kærester i omkring 7,5 år, hvoraf de første fire år var i et langdistance forhold. Deres termin var ultimo februar 2023 (bilag 6).

Maria og Rasmus

Maria er 32 år. Hun arbejder som grafiker. Rasmus er 32 år. Han arbejder med salg af køkkener. De har kendt hinanden og været kærester i fem år. Deres termin er ultimo juni 2023 (bilag 7).

4.9 Analysestrategi

Som det fremgår i det ovenstående er der valgt en abduktiv metodologi til problemidentifikationsfasen i den videre analyse (Pedersen, 2018, s. 116). Der tages videre afsæt i den funktionelle analyse, som den redegøres af Luhmann, der sigter at synliggøre og forstå det eksisterende som kontingent og det forskelligartede som sammenligneligt (Luhmann, 2000, s. 91).

Forestående analyse er udarbejdet med afsæt i det empiriske materiale, som det er beskrevet bearbejdet i forrige afsnit. Der anvendes citater til at fremdiskutere analytiske pointer, som de løbende fremkommer, samt til at frembringe transparens i argumentationen over for læseren. Grundet undersøgelsens videnskabsteoretiske ståsted er det vigtigt at holde sig for øje, at det konstruktivistiske afsæt, fordrer, at idet et interview tolkes, iagttages et interaktionssystem, der iagttager iagttagelser, hvorfor iagttagelsen af interviewet ikke må forstås at være en afspejling af realiteten (La Cour et al., 2005, 13). Endvidere betyder undersøgelsens videnskabsteoretiske placering, at informanterne er i stand til at erkende sin omverden og konstruerer sin virkelige hermed.

Til at bistå i redegørelsen af et Luhmannsk perspektiv på parforhold, forældreskab og familie, trækkes der på relevante pointer fra politisk filosof og sociolog Tannelie Blom & psykiater Leo Van Dijk's artikel *A theoretical frame of reference for family systems therapy? An introduction to Luhmann's theory of social systems* (1999). I artiklen redegøres der for udvikling af en generel forandringsteori indenfor familierapi med afsæt i Luhmanns systemteori.

KAPITEL 6 • ANALYSE

FORSKNINGSSPØRGSMÅL 1; De indledende to afsnit søger at belyse, *Hvordan kan de sociale systemer, 'parforhold', 'fælles forældreskab' og 'familie', ses både at differentiere sig og gensidigt betinge hinanden?*

Fælles forældreskab og parforhold

Forud for en dybdegående analyse af, hvorvidt drøftelser kan ses at fungere udviklende i et kommende forældresamarbejde, er det relevant at placere det empiriske materiale, som denne undersøgelse bygger på, i Luhmanns systemteoretiske univers.

Som nævnt i teoriafsnittet, definerer Luhmann systemer, som *"enheden af forskellen mellem system og omverden"* (Andersen & Pors, 2018, s. 26). Denne undersøgelse omhandler primært systemerne 'parforhold', 'fælles forældreskab' og 'familie'. Parforhold består traditionelt set af to psykiske systemer, hvilket også er tilfældet i empirien til denne undersøgelse. 'Fælles forældreskab' tager traditionelt set afsæt i 'parforhold', hvilket ligeledes er tilfældet i det empiriske materiale til denne undersøgelse. Sidstnævnte, 'familie', er et mere komplekst system end de to forudgående, idet det inkluderer adskillige systemer; Børn, voksne, søskende, bedsteforældre, blodsbeslægtet og ikke-blodsbeslægtede individer m.fl. I mange tilfælde vil systemet 'parforhold' samt 'det fælles forældreskab' derfor indgå i systemet 'familie', hvilket også følgende vil være forståelsen, når der refereres til 'familie'. De skal dog alle tre, i Luhmanns optik, fortsat betragtes som adskilte sociale systemer.

Forudgående differentiering af systemer tilvejebringes gennem kodning. Som det er redegjort for i teoriafsnittet, tjener kodning det formål at kunne differentiere og specificere forskellige systemer, og dermed reducere kompleksitet. Kodning er således en måde at adskille forskellige systemer fra hinanden. Kodning er ikke en definition af systemer, da denne ligger i kommunikationsformen for et givent system.

I en systemteoretisk iagttagelse betragtes 'familie' således som et 'kodet' subsystem i samfundet (Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 8). Det er centralt at forstå, at 'familie', ligesom alle andre sociale systemer, sammenholdes via kommunikation, og ikke i kraft af et eventuelt biologisk slægtskab (Luhmann i Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 4). Et eksempel på, hvordan systemet 'forældreskab' emergerer i kommunikationen, ses i Rasmus' udtalelse,

Jeg tror Marias ord, her den anden dag, var, "Ej, og så skal jeg hedde mor nu. Det bliver helt mærkeligt." Og det er jo sådan nogle ting, man også kommer til at tænke lidt over i forhold til hinanden, at man jo faktisk får en ny rolle og titel, på en eller anden måde. Og det bliver jo også en spændende ting. Men det er ikke noget, vi har talt om, det var bare da hun sagde det, den anden dag, der stod jeg bare sådan og grinte lidt for mig selv og tænkte, det er egentlig rigtig nok, nu er det bare "mor" (bilag 7, s. 26).

I citatet fremgår det, hvordan systemet 'forældreskab' (her eksemplificeret i betegnelsen "mor") fremtræder, idet, og måden, der kommunikeres på. Som forklaret i teoriafsnittet er kommunikation en social operation, der opstår uden for menneskets bevidsthed. Maria vil således ikke alene kunne definere sig selv som 'mor', men bliver det i kraft af sin egen, Ramus', deres barns og andres *omtale, betegnelse* og *forståelse* af hende som mor; Altså qua den tredelte selektionsproces, som kommunikation består af, ifølge Luhmann.

I Rasmus' citat illustreres endvidere også skildringen mellem systemerne 'parforhold' og det forestående 'fælles forældreskab'. Med afsæt i Luhmanns systemteori redegør Blom og Dijk 'parforhold' og 'familie' (i denne sammenhæng 'det fælles forældreskab') som funktionelle systemer, der kodes forskelligt. De argumenterer parforholdet som værende kendetegnet ved kommunikation mellem partnere, der har til hensigt at sikre relationen samt et trygt miljø for eventuelle børn. Familier, bestående af forældre med børn, kendetegnes derimod ved ansvaret for at skulle opdrage børn fra en næsten fuldstændig afhængighed til stigende autonomi (Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 8-9). Altså argumenteres 'parforholdet' at være kodet efter graden af intimitet, og 'det fælles forældreskab' efter ansvar. I nedenstående skema, inspireret af Keiding (Keiding, 2005, s. 93-94), ses eksempler på funktion, ydelse og koder for systemerne 'fælles forældreskab' og 'parforhold';

<i>Socialt system</i>	Funktion	Ydelse	Kode
<i>Fælles forældreskab</i>	At opdrage børn	Ansvar	Ansvarlig/uansvarlig
<i>Parforhold</i>	At sikre relationen	Intimitet	Nærhed/overfladisk

Sondringen mellem parforhold og forældreskab italesættes ligeledes af Maria,

Så det håber vi meget, at vi kan være gode til stadigvæk at skubbe hinanden i de retninger [til koncerter, fodbold mv., red.], selvom der lige pludselig er en anden prioritet derhjemme. Men også generelt. At lige pludselig kommer der en anden person ind, som kommer til at være hele vores verden, men at vi også stadig husker, at vi var der først. Husk kærligheden også til hinanden (bilag 7, s. 10).

At Maria påpeger, at deres "prioritet derhjemme" bliver en anden, tilskrives i denne sammenhæng at være ansvaret, der følger med forældreskabet. Videre fremgår det, at der ikke er tale om, at det ene system (parforholdet) ophører, idet de træder ind i et andet (forældreskabet). Som redegjort i teoriafsnittet, ophører systemers eksistens ikke, idet bestemte systemydelser bortfalder. Således kan det eksempelvis ske, at intimiteten i et parforhold reduceres eller bortfalder, uden at systemet parforhold ophører. Systemer kan bestå under andre betingelser, hvor bortfaldne bidrag erstattes med alternative, eller med ændret strukturer og behov.

Opsummeret er der i ovenstående blevet redegjort for differentiering mellem systemerne 'parforhold', 'fælles forældreskab' og 'familie'. Sidstnævnte forstås i denne undersøgelse at omfatte de to

foregående; 'Parforhold' og 'fælles forældreskab'. Ved brug af kodning, udledes 'parforhold' at være kodet efter graden af intimitet og 'fælles forældreskab' efter ansvar. Det er belyst, hvordan 'familie' ses at fremtræde idet, og måden, der kommunikeres. Kommunikation er redegjort som en social operation, bestående af en tredelte selektionsproces, der kræver omtale, betegnelse og forståelse. Slutteligt er det fremstillet, at der ikke er tale om, at parforholdet ophører, idet de træder ind i det fælles forældreskab, idet systemer er i stand til at bestå under andre betingelser, eventuelt med ændret strukturer og behov.

Forældre er også kærestes

Af ovenstående udledes der at være tale om en interpenetrationsrelation mellem systemerne 'parforhold' og 'fælles forældreskab', hvilket vil blive udfoldet i nærværende afsnit.

Luhmann redegør for penetration, som et begreb, der betegner det tilfælde, hvor et system stiller sin egen kompleksitet til rådighed for opbygningen af et andet system. I denne undersøgelse, hvor de kommende fælles forældreskaber alle tager afsæt i parforhold, kunne der umiddelbart udledes at være tale om en penetrationsrelation. Dette argumenteres dog ikke alene at være tilfældet, idet de to systemer kan ses gensidigt at betinge hinanden på et strukturelt plan, hvorfor der, i forhold til Luhmanns forståelse, redegøres at være tale om en interpenetrationsrelation. Der argumenteres for den gensidige forstyrrelse, som interpenetrationsrelationen udgør, idet kommunikationen i det fælles forældreskab også ses at influere hvilke selektioner, der foretages i parforholdets autopoiesis.

Om end fokus i interviewene ikke har været på 'parforholdet', ses Martin alligevel i nedenstående citat at udtrykke en bevidsthed om, hvordan det kommende forældreskab også forventes at påvirke parforhold og livet generelt,

Jeg har haft mange snakke med mine venner om børn. På den måde fået nogle input fra dem om, hvordan parforholdet ændrer sig, hvordan livet ændrer sig. Så tror jeg også, vi [Camilla og Martin, red.] har haft nogle fælles snakke om, hvordan vores liv måske kommer til at forandres, og hvordan vi skal sørge for, at det ikke forandrer sig negativt (bilag 5, s. 3).

I Martins udtalelse fremgår det, at han er blevet fortalt og forventer, at parforholdet vil ændre sig. Han fortæller endvidere, at han og Camilla har fokus på at sikre, "at det [livet, red.] ikke forandrer sig negativt", men uddyber ikke, hvordan de vil sørge herfor.

(Inter)penetration eksemplificeres typisk i litteratur omhandlende Luhmann, med relationer mellem psykiske og sociale systemer. Bevidstheden er nemlig så privilegeret at kunne penetrere kommunikationen, og videre agere medium for denne. I en sådan proces formes bevidstheden til tanker, der gives sprogligt udtryk og dermed gøres tilgængelig for kommunikation. Videre etableres interpenetrationsrelationen, idet kommunikationen skaber en omverden for det givne psykiske system,

og følgende også påvirker dettes selektering i sin autopoiesis. Et eksempel herpå illustreres i nedenstående samtale mellem Morten og Louise,

Louise; *Altså, jeg kan godt være ret morgensur. Og så bare det der med at sige, at jeg er morgensur lige nu. Altså, så bliver det bare modtaget på en helt anden måde, for så er det okay, at jeg går og er sådan... Hvorimod, hvis ikke jeg har sagt, at jeg er morgensur, så kan du måske opleve det som, at det er noget, du gør forkert eller et eller andet, men jeg er faktisk bare morgensur. Og jeg tror også, at det er lidt det samme for dig, hvis du er sådan lidt ud af dig selv, eller et eller andet, at så nogle gange skal der bare lige sættes ord på, at du har det på en måde.*

Morten; *Det er faktisk rigtigt.*

Louise; *Så skal jeg hjælpe dig med at sætte ord på det. (...).*

Morten; *Det bliver også tit en lille smule komisk, når den ene sætter ord på den andens følelser. Så bliver det svært at tage det sådan helt 100 procent seriøst, i forhold til når man selv går i dem [følelserne, red.], og de bare styrer det hele (bilag 6, s. 26).*

Samtalen illustrerer ikke alene, hvordan sproget agerer medium for bevidstheden, men også hvordan bevidsthedens interesse penetreres gennem ikke-sproglige meddelelsesformer, i dette tilfælde kropssprog, "*...hvis ikke jeg har sagt, at jeg er morgensur, så kan du måske opleve det som, at det er noget, du gør forkert*". Samtalen giver indtryk af, at den gengivne operation har udspillet sig mange gange. Der argumenteres videre at være tale om en interpenetrationsrelation, idet de beskriver at være i stand til kommunikativt at skabe en omverden til det respektive psykiske system, "*...når den ene sætter ord på den andens følelser*". Der er dog ikke tale om at være i stand til at kunne omgå hinandens autopoiesis ved at det ene psykiske system fx sagde, "nu skal stemningen være god", hvorved stemningen så blev god. Morten præsenterer endvidere et komisk aspekt ved oplevelsen af, at en anden sætter ord på ens følelser. Det komiske aspekt udledes at opstå idet, de forskellige systemer ikke er i stand til at omgå hinandens autopoiesis. Interpenetrationsrelationen mellem et psykisk system ind i et socialt system, argumenteres derfor at have en iboende risiko for antagelser og misforståelser, mellem det sociale system og de(t) psykiske system(er), der ikke indgår i interpenetrationsrelationen. Sidstnævnte er i dette tilfælde den anden part i parforholdet.

Forbindelsen mellem to forskellige former for autopoiesis er først mulig, idet begge systemer formår at operere i mediet *mening*, et begreb der vil blive udfoldet senere i analysen.

Opsummeret er der i ovenstående afsnit blevet redegjort at være en interpenetrationsrelationen mellem systemerne 'parforhold' og 'fælles forældreskab', der gør det muligt for dem at forstyrre og påvirke hinanden. Dette er ræsonneret med afsæt i empiriske eksempler, der illustrerer, hvordan de to systemer ses gensidigt at betinge hinanden på et strukturelt plan, da de fælles forældreskaber alle tager afsæt i parforhold, og omvendt ses kommunikationen i det fælles forældreskab at influere selektering i parforholdets autopoiesis. Slutteligt argumenteres interpenetrationsrelationer mellem sociale og psykiske systemer at have en iboende risiko for antagelser og misforståelser.

FORSKNINGSSPØRGSMÅL 2; De næste to afsnit søger at redegøre for følgende, *Hvordan ses de pågældende systemer at skabe og opretholde sig selv, jf. begrebet autopoiesis? Og følgende, hvordan ses processerne, 'forventelige forventninger', at fungerer rammesættende og retningsgivende for det 'fælles forældreskab'?*

"Vi plejer" – En måde at skabe og opretholde systemer

Et centralt begreb i Luhmanns systemteori er autopoiesis, der benyttes til at betegne måden, hvorpå systemer "skaber sig selv" i et selvrefererende, cirkulært kredsløb. Det skal således forstås som en produktion, hvor systemet løbende lader handlinger knytte an til tidligere handlinger. Et eksempel på en sådan produktion ses i Louises refleksioner til den første vignette,

Altså, jeg tænker, at der er mange situationer, når man er blevet nybagte forældre, hvor man bliver presset, både på søvn og... man ikke har overskuddet til at gøre rent, eller man ikke lige har været i bad i mange dage, og føler sig lidt ulækker. Det er klart, at i pressede situationer, der kan man blive lidt mere irriteret på hinanden. Og sådan er det jo også nu, at hvis vi er pressede, så kan vi vrisse lidt mere af hinanden, end vi plejer. Men så plejer vi altid lige at sætte ord på det, "du behøver ikke at vrisse af mig" eller... Vi plejer altid lige at sige "hov hov", eller et eller andet, og gøre opmærksom på, at vi er pressede (bilag 6, s. 15).

Louise ligger ud med at tale ind i dilemmaet, der illustrerer et potentielt fremtidigt scenarie i forældreskabet, og trækker så naturligt dilemmaet ind i nutiden, *"sådan er det jo også nu"*. Så tolkes hun at understøtte sin pointe, ift. hvordan hun ser sig selv og Morten agere i et potentielt lignende scenarie fremtidigt, med måden hun oplever, de tidligere har eller vanligt handler, *"så plejer vi altid"*. Et andet eksempel, hvor man nærmest visuelt ser autopoiesis mundtligt illustreret er Camilla og Martins beskrivelse af deres fælles kommunikation,

Martin; Altså, når jeg bliver presset, så trækker jeg mig meget. Min første tilgang det er ikke at kommunikere.

Camilla; Ej, du er helt klart en østers.

Martin; Ja, og det ved vi begge to. Og jeg tror måske også, det hjælper lidt, for Camilla ved også godt, hun skal måske trække lidt mere ting ud af mig, når der er et eller andet. (...)

Camilla; Så man kan sige, at jeg får mere givet udtryk for det [sine følelser, red.], og har måske også mere brug for at give udtryk for det, fordi jeg lige føler det, hvor du er mere sådan en, så skal man være sådan, åh, du er blevet lidt stille, og så skal man trække det lidt ud af dig (bilag 5, s. 11-12).

Og som citatet afsluttes kan man næsten se det reproduceret, enten i samme situation eller senere, *"når jeg bliver presset, så..."*. De erkender begge at være på bestemte måder og beskriver ret præcist, hvordan de ved, hvad der skal siges og gøres; En proces der antydes at være gentaget flere gange og

som, i henhold til Luhmanns teori, vil udspille sig igen. Således argumenteres der at være tale om en autopoietisk proces, som medvirker til systemets operationelle opretholdelse.

Om end deres parforhold, i forhold til Luhmanns forståelse heraf, opererer i et lukket, cirkulært kredsløb, der løbende lader handlinger knytte an til tidligere handlinger, illustrerer citatet ligeledes en kognitiv åbenhed, som det er redegjort for i teoriafsnittet. Dette udledes af de erfaringer og følgende tilpasninger, der beskrives, fx "... *Camilla ved også godt, hun skal måske trække lidt mere ting ud af mig*". Det ræsonneres videre, at systemerne, i dette tilfælde de psykiske systemer, således løbende oparbejder en 'modtagelighed for irritation', der gør dem tiltagende mere sensibelt over for udvalgte aspekter i deres omverden, her hinanden. I eksemplet registreres 'irritationen' således som Martins tilbagetrækning, som Camilla over tid har oparbejdet en sensibilitet overfor, og som hun responderer på i henhold til tidligere erfaret bedste udfald.

Opsummeret er det i ovenstående afsnit illustreret, hvordan autopoietiske processer fremtræder i det empiriske materiale. De pågældende systemer ses således både at skabe og opretholde sig selv i et selvrefererende, cirkulært kredsløb, hvor handlinger knytter an til tidligere handlinger. Videre udledes det følgende, at systemerne løbende at oparbejde en 'modtagelighed for irritation', der gør dem tiltagende mere sensibelt over for udvalgte aspekter i deres omverden.

Egen opvækst som en forventelige forventning

Som redegjort for i teoriafsnittet er autopoietiske systemer opbygget af strukturer, der sætter rammerne for, hvordan systemet opererer, og så at sige 'ordner' dets handlinger (Balle, 2014, s. 14). I nærværende afsnit vil det blive udfoldet, hvilken betydning det har i udviklingen af forældreskabet, at et systems strukturer kan ses at bestå og blive opretholdt gennem forventninger.

Blom & Dijk redegør med afsæt i Luhmann, at familiemedlemmer ofte ses at gøre tidligere samtaleemner til omdrejningspunktet i aktuelle kommunikationsprocesser. Dette med henblik på at afstemme, hvorvidt en given aktuel udtalelse er i overensstemmelse med videreførelsen af det pågældende sociale system den kommunikerer i. Sådanne tidligere samtaleemner kan således karakteriseres som forventninger (Luhmann i Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 4). Louise og Morten er i nedenstående citat blevet spurgt ind til tidligere drøftelser vedrørende forældreskab, og hvorvidt de i disse har perspektiveret til egen opdragelse.

Morten; *Ja, meget.*

Louise; *Jeg tror, det er vores eneste reference, rigtigt.*

Morten; *Vi har snakket meget om vores egen opvækst. Også især efter graviditet, synes jeg. Men for den tids skyld også lidt før, når vi har sådan snakket om barn længe før graviditet, at vi kommer meget forskellige steder fra (bilag 6, s. 24).*

Det, Louise betegner som deres "eneste reference", argumenteres, i Luhmanns optik, at være et eksempel på netop forventninger, som det er redegjort for ovenstående. Idet forventninger kommunikerer, argumenterer Luhmann, at de selv bliver forventelige – Således er der tale om

'forventelige forventninger', en autopoietisk proces, kimen i sociale systemer, der gør deltagere i sociale interaktioner i stand til at forvente, hvad andre forventer, og således sikre sociale systemers gnidningsløse fremgang. Der er dog ikke tale om en deterministisk proces, hvorfra der ikke kan afviges, men blot at sociale strukturer angiver rammerne, hvori passende bidrag findes (Luhmann i Blom, T. & Dijk, L., 1999, s. 4). Denne proces ses at være fremtrædende hos alle informanterne. Et andet eksempel herpå kommer fra Martin,

Jeg tror egentlig meget, at vores fokus, når vi har snakket om, hvordan vi gerne vil have barn, hvordan vi gerne vil være forældre sammen, det har været enormt meget, hvordan gjorde vores forældre det, versus, hvordan vil vi selv gerne gøre det. Jeg tror, dét har fyldt enormt meget for os, i vores snakke om at få børn (bilag 5, s. 26).

Martin beretter, ligesom Morten og Louise, at bruge sine forældres tilgang til forældreskabet, som udgangspunkt for sit eget afsæt som forældre. Dog netop ikke som et determineret forløb, hvor Martin blot gentager sin egen opdragelse, men som rammesættende og retningsgivende for, hvad han i sit eget forældreskab selekterer at videreføre eller gøre anderledes.

Opsummeret er der blevet redegjort for de autopoietiske processer, *forventelige forventninger*. Disse argumenteres at medvirke til at sikre sociale systemers gnidningsløse fremgang. Af det empiriske materiale ses processerne at være fremtrædende hos alle informanterne, særligt idet de perspektiverer til egne opvækst og opdragelse. Der redegøres for ikke at være tale om en deterministisk proces, hvorfra der ikke kan afviges, men at de blot fungerer rammesættende og retningsgivende. Slutteligt argumenteres *forventelige forventninger* således at influere hvilke selektioner, der foretages i det fælles forældreskab.

FORSKNINGSSPØRGSMÅL 3; De følgende to afsnit søger at belyse, *Hvordan ses informanterne at benytte et genealogiske greb til henholdsvis at kompleksitetsreducerer den opgave, forældreskabet udgør, samt i deres selektering af hvad de ønsker at bringe ind i det fælles forældreskab?*

Os og andre

Som det er redegjort for i teoriafsnittet, opererer sociale systemer i autopoietiske processer ved at markerer differencen mellem sig selv og dets omverden, altså ved at sætte en forskel til omverdenen, og følgende referere det tilbage til systemet selv. Markeringen af forskel gøres gennem iagttagelser, hvilket vil blive udfoldet i nærværende afsnit.

Alle informanterne beretter på forskellig vis at iagttage andre, primært familie og venner, hvad angår forældreskabet. Det ses både ift. praktisk råd og vejledning, men også ift. opdragelse og håndtering af eventuelle uenigheder i forældreskabet mm. Som eksempel herpå fortæller Maria og Rasmus,

Altså vi har snakket meget med både venner og familie, så... Nu er vi, i familieregi, begge to, de sidste [til at få børn, red.], så der er heldigvis masser at snakke med om det, med gode tips og tricks og alt sådan noget.

Rasmus; Jeg skulle til at sige. Jeg tror ikke, jeg har, udover at snakke med venner og familie omkring det, og hvordan det går med dem, og hvordan de ligesom griber både hverdag og issues op, så er det ikke noget, jeg har skænket flere tanker end det (bilag 7, s. 6).

Ovenstående citat synliggør, at de iagttager, men demonstrerer ikke en iagttagelse iht. Luhmanns forståelse heraf. En iagttagelse af 1. orden ses først, idet der markeres en forskel som følgende betegnes, hvilket dette citat ikke giver os indblik i. Et eksempel på iagttagelser af både 1. og 2. orden, iht. Luhmanns forståelse heraf, ses dog i følgende citat, igen fra Maria,

Det synes jeg da, at vi har snakket om, når man har været i selskab med nogen, hvor der har været børn involveret. Hvis vi har været enige eller uenige i ting, så har vi også talt om det, fx at kunne have børn med til arrangementer, hvor de bare har kunne ligge og sove ved siden af et middagsselskab og ting... Så har vi snakket meget om, at det håber vi også, at vi vil kunne (bilag 7, s. 24).

Citatet fremviser, hvordan Maria (og Rasmus) har iagttaget andre med børn gøre ting på en bestemt måde; I dette tilfælde har de hæftet sig ved måden at gøre det på, altså foretaget en *skelnen*, [”folk kan have børn med til arrangementer” / det umarkerede], og betegnet det, idet de foretager skelnen; Altså som Luhmann definerer iagttagelse af 1. orden *”betegnelse-ved-hjælp-af-en-skelnen”*. Maria (og Rasmus) har så følgende også foretaget en refleksion over situationen, der antydes at have adresseret, at for at have børn med til arrangementer, kræver eller hjælper det, at de kan sove ved siden af selskabet. Der foretages altså en ny skelnen [”folk, der har børn med til arrangementer, har børn som kan sove ved siden af et middagsselskab” / det umarkerede]. Således bliver iagttagelsen af 1. orden til en iagttagelse af 2. orden. Det er ikke muligt at betegne begge sider af forskellen, idet de foretager iagttagelsen, men kan gøres ved en senere operation. Iagttagelse af 2. orden tilvejebringer således muligheden for at iagttage forskellen, der blev benyttet ved 1. iagttagelse, hvorefter der kan tages stilling til dens hensigtsmæssighed ved at foretage en ny iagttagelse. Det fremgår ikke tydeligt af citatet, men det antages, at Maria (og Rasmus) har reflekteret og drøftet deres iagttagelse af 1. orden på et senere tidspunkt, efter situationen har udspillet sig, da iagttagelser af 2. orden, foretaget af samme iagttager(e), er bundet op på en tidsmæssig forudsætning. Som enhver anden iagttagelse, skal ovenstående forstås som en kontingent konstruktion, der kunne have set anderledes ud var forskellen valgt anderledes. I dette tilfælde kunne det fiktivt have været, at de eksempelvis havde foretaget en skelnen i forhold til hvilke børn man kan have med til arrangementer, så fx [”Folk med neurotypiske børn, kan have dem med til arrangementer” / det umarkerede].

Ovenstående argumenteres endvidere at være et eksempel på, hvordan systemer iagttager sig selv og hinanden, for følgende at vedtage hvilke elementer og hændelser at betegne sig selv, hinanden eller andre ukendte forhold med, *”...det håber vi også, at vi vil kunne”*. Dermed udledes citatet at illustrere et eksempel på, hvordan Maria (og Rasmus) ønske at betegne deres fælles forældreskab. Et andet eksempel herpå ses i citatet fra Camilla,

Jeg tror også nogle gange, når man ser noget, at man tænker, det håber jeg godt nok, vi kan lykkes med på en anden måde. Det kan jo godt føles som om, at man måske er lidt naiv. Det kan vi bare fikse på en anden måde, men jeg tror også, vi er meget optaget af på en måde, at vi selvfølgelig har brug for nogen at spejle os i og noget input, men at det også skal være os to, og på en eller anden måde, vi kan ikke copy-paste det (bilag 5, s. 5).

I henhold til Luhmanns systemteori, argumenteres Camillas udtalelse at være et eksempel på, hvordan det at foretage iagttagelser af både 1. og 2. orden bidrager til en finjustering af systemets interne operation, altså i dette tilfælde, hvordan hun og Martin gennem iagttagelser udvikler deres forældreskab.

Opsummeret er det blevet fremstillet, hvordan alle informanterne ses at foretage iagttagelser af både sig selv og hinanden. Iagttagelserne er både 1. og 2. orden, og ses at blive benyttet til at vedtage elementer og hændelser i betegnelsen af et fælles forældreskab.

Genealogisk autopoiesis

Som det blev berørt i afsnittet *Egen opvækst som en forventelige forventning*, forekommer der i det empiriske materiale et bestemt genealogisk aspekt til det fælles forældreskabs autopoiesis, hvilket vil blive yderligere udfoldet i nærværende afsnit.

Som redegjort i foregående afsnit, opererer autopoietiske processer gennem iagttagelser, der markerer differencen mellem systemet og dets omverden, og følgende refererer det tilbage til systemet selv. Det ses at flere af informanterne markerer egen opvækst som forskel ind i deres kommende forældreskab. En forskel er den forskel, der styrer 2. ordens iagttagelsen og bestemmer hvad og hvordan, der kan iagttages (Harste, 2014, s. 3). I denne sammenhæng redegøres iagttagelse af 1. orden således kontinuerligt at ske op gennem barndommen, hvor barnet "*betegner-ved-hjælp-af-en-skelnen*", som Luhmann formulerer det. Illustreret, konstaterer barnet, at "*jeg/min familie har en facon, idet jeg/vi adskiller mig/os fra andre på en given måde*". Som tiden uvilkårlig bevæger sig fremad, vil barnet dog senere kunne se *refleksivt* tilbage, foretage iagttagelser af 2. orden og følgende benytte disse til (igen) at betegne sig selv, sin familie eller andre forhold. Som det ligeledes fremgår af afsnittet *Egen opvækst som en forventelige forventning*, fortæller både Martin, Louise og Morten, at de løbende har perspektiveret deres drøftelser vedrørende fremtidige børn med deres egen opvækst.

Et eksempel på en for mange genkendelig genealogisk autopoiesis er spørgsmålet vedrørende bedsteforældre og den rolle de tænkes at skulle udgøre. Rasmus fremsætter i nedenstående citat et levende eksempel herpå,

Jeg ønsker også, at den [babyen, red.] får et godt forhold til både sin mormor og morfar. Jeg har haft et rigtig godt forhold til begge mine bedsteforældre, og jeg ved, at Maria også har haft et rigtig godt til sine. Så det der med, at de også får lidt fra bedsteforældrene, tror jeg er sundt. Men også en ting, jeg kan sidde og kigge tilbage på nu som voksen og sige, at jeg havde nogle rigtig gode tider sammen med dem, som stadig gør mig glad (bilag 7, s. 18).

Med afsæt i sine egne oplevelser og relation til sine bedsteforældre, ses Rasmus at fremsætte et ønske om at iterere dette ind i næste generation – Altså lade handlinger knytte an til tidligere handlinger, således familien ses ”skabe sig selv” i et cirkulært kredsløb, som Luhmann redegør i sin teori. I tråd med det indledende afsnit i analysen, argumenteres generationer af familier både at være sociale systemer for sig, samtidig med at de samlet set udgør et større system, som her betegnes ’familie’. Gennemgående i empirien ses systemet ’familie’ at have stor betydning for både Rasmus og Maria, som det bl.a. kommer til udtryk i nedenstående citat,

Det har vi snakket meget med vores familie om, alt sådan noget som fx, nu har det lige været jul, mandlen og ting og sager, og så skal alle børn have en mandel. Der har vi, der tror jeg vores familie er ret enige om, at det er, nej!

Rasmus; *Ja, lær’ at tab.* [griner, red.]

Maria; *Ja, lige præcis. Der skal ikke være noget ekstra forskel på alder. Og der skal heller ikke være folk, der får fødselsdagsgaver, fordi andre har fødselsdag og har svært ved, at... ting og sager. Det tror jeg, at vores familie er ret enige om* (bilag 7, s. 16).

Af Marias udtalelse fremtræder det, at ikke alene skal Maria og Rasmus være enige om spørgsmål ind i forældreskabet, men hele familien er inddraget heri. Det fremsættes dog med det forbehold, at eksemplerne Maria fremlægger, alle tager afsæt i situationer, der sandsynligt involverer familien; jul, mandel og fødselsdage. Alligevel argumenteres det, at vedrørende de samme situationer kunne andre (kommende) forældre tænkes at benytte en anden/andre forskelle. Et eksempel, fremsat i citatet, drejer sig om ansvaret for børnenes læring, i dette tilfælde specifikt at vinde/tabe; Maria markerer familien som værende (med)ansvarlige herfor. Andre kunne tænkes at markere det som værende forældrenes ansvar alene, og således vælge ikke at søge enighed med familien, men blot foreskrive, hvad de ønsker i de givne situationer. Det kunne også tænkes, at forskellen var den samme, men at 2. ordens iagttagelserne var nogle andre; At Maria fx ser positivt tilbage på sin families involvering, hvorfor hun vælger at viderebringe dette. Modsat andre, der gennem 2. ordens iagttagelserne konstaterer, at familiens involvering ikke vil være hensigtsmæssig at videreføre.

Som nævnt, ses alle informanterne at perspektivere egen opvækst i forhold til deres forestående forældreskab. Særligt fremkommer Martin med forskellige markeringer af forskelle i sine forældres tilgang til forældreskabet, hvorfra han opererer, idet han fremsætter ønsker til sit eget forestående forældreskab,

Jeg tror, at det er sådan de helt store linjer, med at anerkende hendes [deres ufødte datter, red.] følelser (...) og helt sikkert bare være bedre til at kommunikere, end vi føler vores forældre gjorde med os. (...) ...så tror jeg også, i forhold til at vi jo begge to kommer fra en familier, hvor det måske har været moren, der er matriarken, at jeg også tager noget mere barsel, jeg også ser, hvordan jeg ligesom kan få et tættere forhold, end jeg synes, min far har haft til mig og min søster. Det er meget specifikt at se, om man kan få en større rolle (bilag 5, s. 26).

Af denne udtalelse fremgår den mest markante forskel at være en knyttet til kønsroller. Martin benytter sig af, hvad der argumenteres at være, en tidstypisk forskel, idet fædre i dag i højere grad forventes at yde omsorg og være mere involveret i deres børns opvækst end tidligere (Kristeligt Dagblad, 2020). Med afsæt i Martins udlægning, og normer på det pågældende tidspunkt taget i betragtning, antages hans far ikke at have benyttet sig af samme forskel, da han forberedte, eller forholdt, sig til sit forældreskab. Martins fars iagttagelser var dermed nogle andre. Dette argumenteres således at være et eksempel på, hvordan virkeligheden er kontingent og fremstår forskelligt, afhængig af de forskelle hvormed den iagttages.

Foruden blot kønsroller, er samtiden generelt en faktor i mange henseender angående forældreskabet, hvilket Camilla påpeger i følgende citat,

Det har vi i hvert fald også talt meget om, det der med, at ens børn kommer til at vokse op med nogle andre præmisser, end man selv gjorde. Det skal man også på en eller anden måde acceptere, og så også finde ud af, hvordan man navigerer i det (bilag 5, s. 16).

Camillas formulering, ”andre præmisser”, ligger op til et hav af emner. Tidstypisk kunne det fx være spørgsmål vedrørende miljø, som Camilla også er inde på andet steds i interviewet (bilag 5, s. 26), skærmtid, mental sundhed mm. Om end det ikke fremgår eksplicit, hvilke præmisser der er tale om, og selvom disse end ikke nødvendigvis er aktuelle i systemerne der behandles i denne undersøgelse, argumenteres Camillas udtalelse at fremholde en relevant betragtning. Camillas udtalelse argumenteres at være et eksempel på, hvordan iagttagelser fungerer som en måde at kompleksitetsreducerer omverdenen på. Hun har på et givet tidspunkt foretaget en iagttagelse af omverdens kompleksitet, ”andre præmisser”, som følgende fortsættes som 2. ordens iagttagelser, principielt i det uendelige, med henblik at kompleksitetsreducere den, eller som hun formulerer det, ”finde ud af, hvordan man navigerer i det”.

Slutteligt skal det nævnes, at ligesom en forskel bestemmer hvad og hvordan der kan iagttages, bestemmer den også, hvad der *ikke* kan iagttages – Det Luhmann betegner, som iagttagelsens *blinde plet* (Harste, 2014, s. 3). I ovenstående er der blevet redegjort for, hvordan informanterne ses at bearbejde den kompleksitet, det forestående forældreskab udgør, gennem iagttagelser af både 1. og 2. orden, hvilket uundgåeligt vil efterlade blinde pletter. Disse blinde pletter vil informanterne med tiden *muligvis* blive bevidste om, muligvis ikke – Det kan således ske, at iagttagelser af blinde pletter, først forekommer i senere generationer.

Opsummeret er det blevet fremstillet, hvordan flere af informanterne markerer egen opvækst som forskel ind i deres kommende forældreskab, og følgende benytter iagttagelserne i deres selektering af, hvad der skal bringes ind i det fælles forældreskabs autopoiesis. Der argumenteres at forekomme tidstypiske forskelle, hvorfor det følgende udledes, at virkeligheden er kontingent. Med brug af empiriske eksempler, ses iagttagelser videre at benyttes til at kompleksitetsreducerer omverdenen på. Slutteligt, pointeres det, at trods kontinuerlige iagttagelser af 2. orden, er det uundgåeligt at efterlade blinde pletter. Således sker det, at iagttagelser af blinde pletter først forekommer i senere generationer.

FORSKNINGSSPØRGSMÅL 4; Næste afsnit belyser, *Med afsæt i begrebet mening, hvordan ses informanterne at selekttere og behandle information ud?*

Fokus i konstitueringen af forældreskabet

Med afsæt i Luhmanns redegørelse af, at en forståelse af mening er ”...bedst søgt i en fænomenologisk beskrivelse af, hvad der faktisk præsenterer sig selv i en meningsfuld oplevelse” (Luhmann i Bausch, 2015, s. 391), tilskrives det, informanterne er optaget af og fokuseret på, som værende meningsfuldt.

I nærværende afsnit vil det blive belyst, hvilken information informanterne udvælger og behandler ud fra kriteriet mening, jf. Luhmanns redegørelse af meningsbegrebet.

Luhmann fremsætter meningsbegrebet, som en grundlæggende operation inden for systemteorien. Mening er bestående af todelte komponenter, *det mulige* og *det aktuelt givne*. Første komponent af meningsbegrebet knytter sig til en afgrænsning mellem det, der kan vælges og ikke vælges (Kneer & Nassehi, 1997, s. 82). Informanterne står alle på tærsklen til forældreskabet. At skulle forberede sig på alt hvad et forældreskab indebærer, *’det mulige’*; fysisk at undfange og bære barnet, praktisk at etablere sig, psykisk og mentalt at indstille sig på forandringen samt relationelt at indstille sig på, hvordan man ønsker barnet opdraget mv., kan betragtes som en uoverstigelig opgave, ja ligefrem umulig. Derfor ses informanterne også at selekttere, hvor de lægger deres fokus afhængig af, hvor i konstitueringen af forældreskabet de befinder sig. Gennemgående ses det, at de forud for graviditet har været optaget af spørgsmål vedrørende ønsket om børn, tidspunktet for eventuelle børn, boligsituation mv. Idet de nu alle har børn på vej, ses fokus aktuelt at være rette mod fødslen, de praktiske aspekter ved at skulle have et barn og den første tid efter barnets ankomst. Som Maria fortæller her, adspurgte til hvordan eller om de har forberedt sig,

Vi har snakket en del om, at vi skal til noget fødselsforberedelse begge to. Mest af alt fordi, jeg har haft en del bekymringer om selve fødselsdelen. Så det skal vi helt sikkert. (...) ...har været inde og undersøge, og fundet af, hvornår det er praktisk at starte på sådan nogle ting [fødselsforberedelse, red.]. Og så har vi selvfølgelig været til jordemodersamtaler og scanning og sådan nogle ting (bilag 7, s. 5).

Udsagnet er nok Marias, men svaret er kendetegnende for alle informanterne, at de hovedsagelig forbinder forberedelse til forældreskabet med praktiske gøremål (bilag 5, s. 4), (bilag 6, s. 7).

Dette kan skyldes, at flere dele af forældreskabet opleves som værende for stor en mundfuld at forholde sig til på én gang, som Camilla følgende udtrykker det,

...det der opdragelse, det har vi ikke talt så meget om endnu, fordi det bliver meget fødsel, og sådan lige tiden bagefter. Altså det er man jo meget optaget af, så det kan også føles sådan lidt okay, lige at forholde sig til, hvordan vil du så opdrage det her barn. Man kan godt være sådan lidt, ”skal vi lige få det ud først”, eller sådan. (...) og om de så lige kommer til at tale grimt, det er meget fremtids-Camillas problem (bilag 5, s. 24).

Fokus på næste forestående skridt i processen at blive forældre, ses at stemme overens med *'det aktuelt givne'*, som noget, der i et givent øjeblik, anses at være centralt for, hvad der bliver tilskrevet mening. I følgende citat ses, hvordan Morten ligeså til en start har valgt at anlægge et praktisk fokus og endvidere begrunder hvorfor,

Den måde jeg reagerede på, meget til at starte med, var at tænke på, at vi skulle have alle tingene, der nogle gange skal til forinden. Det har vi snakket en del om, sådan lavet en stor indkøbsliste med ting, der skulle købes ind og haft nogle voldsomt store pakker, vi skulle hente med en milliard babyting. Det har faktisk føltes meget rart at kunne etablere en eller anden kontrol på den måde. Så har vi i hvert fald alle babytingene, når vi bliver overrasket over, hvad det er, der kommer ud (bilag 6, s. 7)

Både Camilla og Morten giver udtryk for de elementer af uvished og overraskelse de står overfor, hvorfor de oplever behov for at tage fat i mere håndgribelige og nærliggende opgaver. Som Morten helt konkret fortæller, er det en måde at etablere en form for kontrol, hvilket, jævnfør Luhmanns forståelse heraf, tilskrives en måde at kompleksitetsreducere forældreskabet. Behovet herfor argumenteres dog at være knyttet til det faktum, at forældreskabet i kraft af graviditeten er blevet en realitet, og ikke længere blot en drøm eller et ønske. I følgende udsagn fra Martin, illustrerer han, hvordan drøftelserne om børn løbende er blevet mere konkrete,

Jeg føler også bare, man er kommet en lang vej fra, dengang man snakkede om, at man på et tidspunkt gerne ville have et barn. Det bliver meget sådan... Abstraktionsniveauet, det falder hele tiden. Til sidst så bliver det meget sådan noget, hvordan kan du aflaste Camilla? Lave en flaske (bilag 5, s. 9).

Alle informanterne ses altså at bearbejde den kompleksitet, de ser ind i, ved at foretage en selektion blandt det mulige. Fælles er dog, at de faktisk forholder sig til aspekter af forældreskabet, primær de praktiske til en start. Dermed argumenteres det, at ovenstående bekræfter Luhmanns påstand, at meningsformen kalder på forandring, idet den gennem sin henvisningsstruktur tvinger det næste skridt til selektion (Luhmann, 2009, s. 99).

Opsummeret er det blevet redegjort at informanterne ses at selekttere, hvor de lægger deres fokus afhængig af, hvor i konstitueringen af forældreskabet de befinder sig. Med afsæt i det empiriske materiale er der illustreret et gennemgående praktisk fokus under graviditeten, der tilskrives *'det aktuelt givne'*, den ene komponent i meningsbegrebet, samt en måde at kompleksitetsreducere forældreskabet, som argumenteres at kunne betragtes som en uoverstigelig opgave, altså den anden komponent *'det mulige'*. Det udledes dog, at meningsformen kalder på forandring, idet fælles for informanterne er, at de faktisk forholder sig til aspekter af forældreskabet.

FORSKNINGSSPØRGSMÅL 5; De følgende to, og sidste, afsnit søger at belyse, *Hvordan ses forstyrrelser, der i denne undersøgelse tager form af vignetter, at virke befordrende for at gøre de sociale systemer bedre i stand til at indtage nye positioner og fremadrettet træffe alternative valg?*

Please do (not) disturb

Som det blev gennemgået i afsnittet *Os og andre*, kan iagttagelser bidrage til udvikling af systemers interne operationer. I forlængelse af ovenstående afsnit, vil det følgende blive belyst, hvordan udvikling i et system kun forekommer i det tilfælde, systemet *vælger* at lade sig forstyrre.

Luhmann argumenterer, at forstyrrelser ikke kan kontrolleres eller styres udefra. Et eksempel herpå illustreres i nedenstående citat, hvor Louise giver udtryk for at være blevet overvældet af gode råd i forbindelse med sin graviditet,

Jeg kan også godt mærke, at jeg allerede nu bliver sådan en lille smule irriteret over gode råd, hvis jeg skal være helt ærlig. Ja, fordi dem kommer der mange af fra alle mulige steder. Og der er jeg blevet forberedt fra nogle af mine veninder, at der kommer til at blive sendt rigtig mange gode råd ens vej. Og at man må gøre det på sin egen måde (bilag 6, s. 9).

Med sin udtalelse tilskrives Louise at demonstrere en autonomi, som hun følgende cementerer ved at afslutte sætningen med, at *"man må gøre det på sin egen måde"*. Hendes udtalelse tager dog ikke alene afsæt i egne refleksioner eller oplevelser, men også i netop gode råd fra sine veninder, som hun i samme ombæring anfægter. Således argumenteres det, at hendes modtagelighed overfor forstyrrelser ses at være mere åben, idet disse kommer fra veninder. Som Luhmann påpeger, skal systemer netop ikke forstås som værende autarke, men autonome, hvorfor et system, ifølge Luhmann, ikke kan undgå at lade sig influere af visse forstyrrelser. Et systems modtagelighed, argumenterer Luhmann, er dog endogent fremstillet, hvorfor graden af modtagelighed, i dette tilfælde, afhænger af Louise og ikke hendes veninder. Gode råd, eller andet, kan således ikke påtvinges et system, som ikke er modtagelig herfor.

Luhmann argumenterer videre, at jo mere modtageligt et system udvikler sig at være for forstyrrelser, des mere sensibelt vil det være overfor udvalgte aspekter i dets omverden. I empirien ses eksempler herpå, idet informanterne spørges ind til, hvorvidt eller hvordan graviditeten har påvirket deres kommunikation. *"Vi har været tvunget til at snakke lidt mere sammen, og vi har været tvunget til at tage nogle andre hensyn end før"*, fortæller Martin (bilag 5, s. 6). Og Rasmus beretter, *"Jeg kan i hvert fald godt mærke på mig selv, at der er nogle ting, jeg begynder at tage lidt mere til mig, og også får tænkt lidt mere over"* (bilag 7, s. 25). Udsagnene argumenteres at være udtryk for, at deres modtagelighed for forstyrrelser, hvad angår emner vedrørende det forestående forældreskab, ses at være mere åbent grundet graviditeten og dét faktum, at de således står på tærsklen til forældreskabet.

Et socialt system kan dog ikke åbne sig op for ubegrænset mængder forstyrrelser, uden at gå til grunde, idet dets funktion netop eksisterer i kløften mellem omverdens kompleksitet og den menneskelige bevidsthed. Som det er nævnt i opgavens teori-afsnit, har systemet til formål at kunne bearbejde

kompleksitet Kneer og Nassehi, 1997, s. 45). Formår et system således at udvikle et indtag af afgrænsede mængder forstyrrelser, er det Luhmanns påstand, at omverdenens kompleksitet vil virke som produktiv input til forandring (Kneer & Nassehi, 1997, s. 76). Én måde at udvikle sådanne grænser kan eksempelvis ske gennem uddannelse, som det ses i nedenstående udtalelse, hvor Martin fortæller om sin (og Camillas) tilgang til forberedelse af det forestående forældreskab,

...vi er begge to akademikere, så vi prøver at gå lidt mere akademisk til værks med at få noget videnskab underbygget. Vi har læst nogle bøger omkring det, og vi prøver at sætte os lidt ind i det. I forhold til familie og venner, så tror jeg, vi prøver at tage deres input så godt som muligt, men vi er også noget kritiske over for det (bilag 5, s. 5).

Martin ses at afgrænse sit indtag af forstyrrelser i måden han søger viden på, en tilgang han begrundet i sin uddannelsesbaggrund. Foruden at være selektiv i den viden, han vælger at søge og vurderer valid, forholder han sig også kritisk til de forstyrrelser/den viden han modtager af venner og familie. At forholde sig kritisk argumenteres ligeledes at have en afgrænsende funktion.

Louise, der har samme uddannelsesbaggrund som Martin, griber dog forberedelsen af det forestående forældreskab markant anderledes an. Hun er, modsat Martin, ikke gået akademisk til værks, men har nærmere styret udenom bøger o. lign., "... jeg tror ikke, jeg har tænkt så meget over, at jeg aktivt har valgt det [bøger o.lign., red.] fra, mere end jeg ikke har haft lyst til at gå ned på biblioteket og låne en, eller høre en lydbog" (bilag 6, s. 9). Som det fremgår af citatet, oplever hun ikke at have foretaget et aktivt fravalg i sin tilgang, at det nærmere handler om et aktivt tilvalg, som det fremgår af nedenstående citat,

Jeg snakkede meget med min mor om hendes fødsler, og hvordan hun oplevede at blive mor. Hun har ikke åbnet en bog eller læst noget som helst, men taget det hele lidt på gefühl. Og lidt lukkede ned for, hvad alle andre sagde, hun skulle gøre, og gjort det på sin egen måde. Og det synes jeg er meget... Det har været ret inspirerende. (...) Man får så meget ind, og hvad for noget skal man forholde sig til, og hvad skal man filtrere fra. Der er det meget rart at have et eksempel på en, som egentlig lidt har filtreret det meste fra, og som jo nok faktisk har gjort det meget godt (bilag 6, s. 8).

Louise vælger altså at forberede sig til det forestående forældreskab på samme måde som sin mor. Det fremstår som en konsekvent måde at afgrænse sit indtag af forstyrrelser på, men ses, i forhold til Luhmann, at være meningsfuld i en situation, hvor mængden af forstyrrelser beskrives at være overvældende. Således betragtes Louises tilgang, som en selektiv begivenhed, der på samme tid formår at reducere og opretholde kompleksitet. Uagtet hvilke forstyrrelser et system vælger at forholde sig åben over for, vil de forstyrrelser systemet beslutter at tage ind, ifølge Luhmann, fungere udviklende.

Opsummeret er det, med brug af empiriske eksempler, blevet fremstillet, hvordan systemer ikke skal forstås som værende autarke, men autonome, hvorfor det i nogen tilfælde vil være modtageligt for forstyrrelser. Der er videre blevet redegjort, at graden af modtagelighed er endogent fremstillet og forstyrrelser derfor ikke vil kunne påtvinges et system. Informanternes modtagelighed for forstyrrelser,

hvad angår emner vedrørende det forestående forældreskab, argumenteres at være mere åbent, idet de står på tærsklen til forældreskabet. Slutteligt ses informanterne på forskellig vis at have udviklet afgrænsende indtag af forstyrrelser gennem forskellige tilgange, som dog i alle tilfælde tjener at reducere og opretholde kompleksitet. Det udledes således, at systemerne vil udvikles i henhold til den mængde forstyrrelser de beslutter at tage ind.

Brug af vignetter

I dette afsnit vil der blive redegjort for, hvordan vignetter ses at fungerer som produktivt input til udvikling af 'det fælles forældreskab'.

Som redegjort i kapitel fem, *Metodologi*, bygger vignetterne til dette speciale på scenarier, der kan tænkes at opstå i forældreskabet. Qua Luhmanns teori, argumenteres vignetterne at kunne fungere som produktivt input til udvikling af systemer, idet de åbner op for kommunikation i et givent socialt system. I nedenstående uddrag fra interviewet med Martin og Camilla angiver de, hvordan det har været at drøfte vignetterne,

[Martin] *Jeg tror det nyeste, det er nok det med at sætte nogle specifikke situationer på det. (...) Det tror jeg faktisk er rigtig godt. Jeg tror, det giver et godt udgangspunkt i forhold til at drøfte interagerende.*

[Camilla] *Ja, for ellers så bliver det jo meget den der værdisnak. Armen, vi er jo enige om, at rummelighed er en god ting, men hvordan ser det egentlig ud, eller sådan, så kan det godt blive sådan meget, ja, abstrakt på en eller anden måde, sådan, og måske også mere sådan farvet af den rigtige holdning, eller sådan det man godt ved, man burde det synes. Hvor, når det er konkret, så kan man godt måske sådan lidt mere få øje på sprækkerne i det.*

[Martin] *Ja, det der med at omsætte ideologien til praksis (bilag 5, s. 24).*

Det antydes, at vignetterne som sådan ikke frembringer drøftelser, der ikke har været taget tidligere, men at drøftelserne af vignetter har været mere konkrete og praksisnære, samt medvirket til at åbne op for "sprækkerne". Deres betragtninger angiver endvidere, at de har været i stand til at perspektivere vignetterne til deres egen situation. Som redegjort i teoriafsnittet, består kommunikation, jf. Luhmanns forståelse heraf, af en tredelt selektionsproces, der forbinder information, meddelelse og forståelse. Det argumenteres, at *forståelse* i denne sammenhæng skal betragtes som de emner, dilemmaer, udfordringer mm., det sociale system, der drøfter vignetterne, evner at identificere som værende aktuelle for systemet selv. Det fremgår af ovenstående uddrag, at Martin og Camilla selv har oplevet at være i stand til at identificere de emner, der blev præsenteret i vignetterne, som værende aktuelle for dem. Ydermere illustreres det i et andet citat fra Camilla, hvor hun responderer på den første vignette,

Også fordi jeg... Hun ønsker jo heller ikke... Eller det læser jeg ind i det, at det ikke er fordi man ønsker noget dårligt for den anden person. Men det er bare fordi, man føler sig så frihedsberøvet, at man kan sådan, blive så sur over det. Det der med at få lov at sætte ord

på, at man er frihedsberøvet. Fordi han kan jo bare gå ned og træne. Og det kommer det jo også til at være, når den bliver født. Du kan jo bare... Men man får jo heller ikke noget ud af, at så skal vi bare begge to sidde i sofaen og amme (bilag 5, s. 9).

Camilla ses at benytte sig af både jeg/vi, hun/han, du og man. Hun læser intuitiv sig selv ind i scenariet, men sætter så et forbehold *"Eller det læser jeg ind i det"*, fortsætter derefter med 'man' for slutteligt fuldt at applicere det på egen situation, *"Du kan jo..."* og *"...så skal vi bare begge to sidde i sofaen og amme"*. Det argumenteres, at det sprogligt synliggøres, hvordan Camilla navigerer mellem at anvende vignetten på egen situation samtidig med at hun betragter den med en vis distance. Intentionen med drøftelser af vignetterne er ikke, at de skal kunne appliceres en-til-en med et givent system, men at de gerne skal virke befordrende for tanker, refleksioner og perspektiver, der kunne tilvejebringe både en forståelse af systemet selv samt dets egne iagttagelser, jf. Luhmanns redegørelse af sociale systemers evne til selviagttagelse (Luhmann, 2000, s. 538). Dette udledes at være tilfældet i Martin og Camillas tilfælde, og Maria stemmer i, adspurgte til, hvorvidt drøftelserne har givet anledning til overvejelser over, hvad man kunne tænke sig at gøre tingene anderledes, *"Ikke noget, vi har sat ord på før, men helt klart... (...) Det er da helt sikkert også noget, der vil sætte nogle tanker i gang, efter vi har snakket om alle de her ting, tror jeg"* (bilag 7, s. 26).

I det empiriske materiale fremgår vignetterne at have åbnet op for kommunikationen i alle tilfælde. Endvidere ses alle systemerne i nærværende undersøgelse, at have været i stand til at identificere forskellige scenarier i vignetterne, som værende aktuelle for systemerne selv. Det udledes dermed, at vignetterne har virket befordrende for en forståelse af systemerne selv og deres egne iagttagelser. Videre argumenteres de således at være i stand til at kunne indtage nye positioner og fremadrettet træffe alternative valg, der tilvejebringer muligheden for at reagere passende på omverdens udfordringer – I dette tilfælde udfordringer knyttet til forældreskabet. Det skal ydermere påpeges, at Luhmanns redegørelse af *forståelse* som en selektion, der konstitueres qua meningsbegrebet (Kneer & Nassehi, 1997, s.82), understreger eksistensen af alternative forståelser. At forståelse således er kontingent. Således ses vignetterne at bidrage til systemernes kompleksitetsforøgelse, altså en højere egenkompleksitet, som følgende afstedkommer et overskud af henvisningsmuligheder.

Et sidste uddrag, der findes relevant at fremstille, idet det sammenfatter flere af ovenstående pointer dog med et andet udfald, kommer fra interviewet med Louise og Morten,

[Morten] *Jeg tror, det ville være, at vi to snakkede sammen og planlagde lidt. Men det er da egentlig en sjov idé. Jeg tror, det er meget sådan noget, hvis vi satte os ned, lad os sige, dig, mig og mine forældre, så ville det meget være på bagkant af noget. Det ville ikke være sådan, at vi planlagde et eller andet, "nu gør vi sådan her", men der er lige noget, der ikke helt fungerede, det skal vi lige finde ud af.*

[Louise] *Jeg tror måske, det ville være nemmere for mig at tage den lidt on the go. Fx hvis jeg synes, at svigermor køber for mange is, eller et eller andet, så måske sådan, "nå, I har fået is igen?" Og så kan vi måske skruer lidt ned for isene eller et eller andet. Men det der med, nu sætter vi os ned, fire mennesker, og nu drøfter vi, det synes jeg er megaintimiderende, faktisk.*

[Morten] *Familiemøde!* [griner, red.]

[Louise] *Jeg tror, jeg bliver intimideret over familiemøde, og så tror jeg bedre til at tage den, "Hey for resten...", på vej i Netto eller et eller andet. Det er lidt mindre intimiderende.*

[Morten] *Det er en tilbagevendende ting, i al den tid vi har kendt hinanden, det der.*

[Louise] *Ja, sådan er jeg* (bilag 6, s. 22-23).

Af uddraget ses samtalen at blive åbnet op i drøftelsen af den givne vignet. Morten og Louise går endvidere legende til drøftelserne, "*...hvis vi satte os ned, lad os sige, dig, mig og mine forældre*", og fremholder på den måde nye positioner og alternative valg. Det er ikke umiddelbart åbenlyst for læseren, før sidst i citatet, at de har taget fat i en drøftelse, som identificeres som værende aktuelle for systemet selv, idet Morten påpeger, "*Det er en tilbagevendende ting, i al den tid vi har kendt hinanden, det der*". I dette tilfælde argumenteres der dog ikke at være tale om en kompleksitetsforøgelse i de pågældende psykiske systemer, idet Louise ikke fremtræder at være åben for at tage de fremkomne inputs til sig. Der synliggøres dog at være et spil mellem åben- og lukkethed, der fordrer refleksion. Så om end Louise ses at være operativt lukket, er hun på iagttagelsesniveau åben for informationer udefra. Louise benytter sig således af de iagttagelser, hun har gjort sig i drøftelsen, til at betegne sig selv, "*sådan er jeg*". Louises operative lukkethed til trods, udledes drøftelsen fortsat at virke befordrende for en forståelse af det sociale system, idet Morten og Louise formår at italesætte forskellen 'hvordan håndteres konflikter'. Denne forskel tilvejebringer således muligheden for at de på et senere tidspunkt kan se refleksivt tilbage og foretage endnu en iagttagelse af 2. orden. Måske Louise så til den tid så er mere åben – måske ikke.

Opsummeret er det i ovenstående afsnit blevet fremstillet, at vignetterne ikke ses at have frembragt drøftelser, der ikke har været taget tidligere, men de i alle tilfælde har åbnet op for drøftelser, der angives at have været mere konkrete og praksisnære. Det er blevet redegjort, at vignetterne har virket befordrende for en forståelse af systemerne selv og deres egne iagttagelser. Dermed argumenteres vignetterne at bidrage til en højere egenkompleksitet i systemet, som følgende afstedkommer et overskud af henvisningsmuligheder, der gør dem bedre i stand til at kunne indtage nye positioner og fremadrettet træffe alternative valg.

KAPITEL 7 • DISKUSSION AF PARFORHOLDETS KARAKTER

Som nævnt i indledningen knyttede valget af Luhmanns systemteori sig til et ønske om at anskue det fælles forældreskab som ét samlet system, et arbejdsamarbejde, bestående af kommunikation, distanceret fra kærlighed og andre følelser. Det vurderes dog, at specialet vil stå fattigt uden at adressere emnet. Således diskuteres, henholdsvis Luhmanns tanker om kærlighed med sociolog Anthony Giddens fremstilling af 'det rene forhold'.

Luhmann redegør for kærlighed som et generaliseret symbolsk kommunikationsmedie (Luhmann, 2012, s. 22), der har sin semantiske oprindelse i kærlighedsromaner og kærlighedsbreve. Således beskriver han kærlighed at være kommunikation om det, der ikke kan kommunikeres (Luhmann, 2012, s. 65-82). Forudsætningen for kærlighed er, ifølge Luhmann, kommunikativ åbenhed. Han beskriver kærlighedsforhold, som præget af uforudsigelighed, idet de deltagende ikke ved, hvad der skal kommunikeres om. Kærlighed betinger derfor en åbenhed for kommunikationen (Luhmann, 2012, s. 151).

Giddens redegør i sin bog, 'Intimitetens forandring' (1992), det moderne parforhold som et "rent forhold". Modsat en historisk forestilling om romantisk kærlighed, redegør han, 'det rene forhold', som værende et uden en overordnet, opretholdende struktur, der end ikke nødvendigvis indebærer monogami. Kærlighed i 'det rene forhold' er, ifølge Giddens, baseret på følelsesmæssig intimitet, der genererer tillid, og som udvikler sig afhængigt af, i hvor høj grad hver partner er villig til at dele sine bekymringer og behov samt udvise sårbar over for den anden. Opretholdelsen, argumenterer han, er dermed knyttet til gensidig åbenhed og påskønnelse af hinandens kvaliteter. 'Det rene forhold' består dog kun så længe, hver enkelt partner får tilstrækkeligt udbytte af forholdet til at gøre dets fortsættelse umagen værd (Muniruzzaman, 2017, s. 7-8). I Luhmanns termer, fremstår 'det rene forhold' således at være kontingent. Dette medfører, ifølge Giddens, at partnerne i forholdet konstant monitorer deres bekymringer for at afveje, hvorvidt de oplever at få nok ud af forholdet til at det er umagen værd at fortsætte (Muniruzzaman, 2017, s. 8). Begge sociologer pointerer således, at opretholdelse af parforholdet betinger åbenhed; Den ene kommunikativ, den anden følelsesmæssig. Videre indebærer parforholdet i begge tilfælde et blødt punkt, da det, ifølge Luhmann, er knyttet til uforudsigelighed og, ifølge Giddens, ledsages af bekymringer om forholdet nu er det værd.

Modsat Giddens, der fremsætter forholdet som værende betinget af, at hver enkelt partner får tilstrækkeligt udbytte af det, argumenterer Luhmann, at kærlighed tilvejebringer oplevelsen af at føle sig accepteret uden forbehold, at nogen længes efter en, som den man tilstræber at være, altså tilstræber en, som den man er; Følelsen af kærlighed er med andre ord, ifølge Luhmann, knyttet til oplevelsen af, at den andens forventninger svarer til egne selvforventninger (Luhmann, 2012, s. 137-139). Således argumenterer Luhmann, at det gensidige mål i parforholdet, ikke er at forandre den anden, men at opleve verden gennem dennes blik med henblik på at lære den bedre at kende. I en krævende og problemfyldt hverdag, udgør kærlighed dermed, ifølge Luhmann, et stabiliserende punkt (Luhmann, 2012, s. 151). Bevæggrunden for at indgå i parforhold og opretholde det, står således i skærende kontrast til Giddens. Giddens ligger i højere grad vægt på egennyttige overvejelser, baseret på en subjektiv opfattelse af at være i stand til rationelt at kunne kontrollere sit kærlighedsliv –

kærlighedsliv forstået som et liv med følelsesmæssig intimitet. Hermed ligger Giddens op til en forståelse af parforhold, mere som et partnerskab end et kærlighedsforhold, der gennem tillid indgår en forpligtigende aftale, så længe relationen er gavnlig for begge partnere (Nielsen, 2001, s. 14). Om end Luhmann fremsætter kærlighed, som et stabiliserende punkt i en krævende hverdag, argumenterer han dog kærlighed, som værende en risikabel måde at organisere sociale systemer på. Dette grundet uforudsigeligheden i kommunikationen, da det er kommunikationens paradokser, der skaber systemer, bevæger og nedbryder dem (Haste, 2006, s. 101).

Opsummeret påpeger de begge, at parforhold i dag er et uberegneligt anliggende, der forudsætter henholdsvis kommunikativ og følelsesmæssig åbenhed, hvilket stemmer godt overens med specialet problemfelt. Kærlighed ses at være en svær definerbar størrelse, der dog i de fleste tilfælde ikke er til at se bort fra, når man adresserer emnet parforhold. Det, at Luhmanns teori giver muligheden, eller ligefrem fordrer, at kunne abstrahere herfra, har således tilvejebragt en stringens i undersøgelsen.

KAPITEL 8 • REFLEKSION OVER TEORI OG METODE

I dette afsnit vil der blive reflekteret over den valgte teori og metode. Afsnittet har til formål at skabe transparens over undersøgelsens udarbejdelse gennem en diskussion af, hvordan og hvorvidt teori- og metodevalg har været anvendelig til at belyse den opstillet problemformulering.

Videnskabssystemet opererer, ifølge Luhmann, ud fra forskellen sandt/falsk, hvorfor han argumenterer, at det er afgørende for det videnskabelige systems bestående, at viden, produceret her i, udsættes for kritik og afvisning (Lauridsen, u.å.). Bekræftes et system blot i sine antagelser om sandhed, vil det ikke føre til øgning i egenkompleksitet, men til selvforherligelse (Andersen & Pors, 2018, s. 53). Således må resultater af et videnskabeligt studie være åben for muligheden for at knytte an til produktion af nye resultater ved at kritisere dem (Andersen & Pors, 2018, s. 54).

Luhmanns teori beskrives som værende særdeles abstrakt og virkelighedsfjern, hvilket ligeledes har været oplevelsen i udarbejdelsen af nærværende speciale (Lauridsen, u.å.). Det kan diskuteres, om dele af teorien skulle have været undladt med henblik på at gå mere i dybden med enkelte begreber. Valget af de anvendte dele af Luhmanns teori, er dog truffet ud fra en vurdering af, at netop disse dele hver især og sammen bidrager til at belyse den opstillet problemformulering.

Ovenstående afsnit leder videre til frembringelsen af empirien og forskerens rolle heri. Videnskab argumenteres, i Luhmanns optik, primært at bestå af iagttagelse af andres iagttagelser, hvorfor den viden der genereres, er et resultat af andre iagttagelser ud fra de teoretiske begreber den iagttager fra. Interviewet indbefatter således en risiko for, at interviewerens overtager de iagttagede kommunikationers egne simplifikationer (La Cour et al., 2005, s. 5). Med en anden interviewer kunne både forskelle og selve iagttagelserne således have taget sig anderledes ud. Som nævnt under kapitel fem, *Metodologi*, kan interviewerens rolle ikke tages ud af ligningen, hvorfor det empiriske materiale skal forstås at være fremdrevet i det sociale system selve interviewet har udgjort. Således argumenteres

intervieweren potentielt at udgøre et forstyrrende element i interviewet, hvilket, om ikke andet så momentært, har virket destabiliserende i informanternes system, hvorfor empirien reelt ikke afspejler deres autopoesis, men i stedet er et resultat af denne momentære forstyrrelse. Havde drøftelserne blot foregået blandt informanterne selv, havde de muligvis taget sig anderledes ud.

Dette leder videre til overvejelser omkring valget af at interviewe forestående forældre. Undersøgelsen ses at mangle uddybende aspekter vedrørende betydningen af graviditet for kommunikationen og følgende systemet parforhold. Der foreligger således den mulighed, at informanterne på tidspunktet for interviewet ikke har haft "lyst til" at være uenige, men nærmere søger at stille sig mere forenet og således fremstår mere enige eller kompromissøgende, end tilfældet ville have været på et andet tidspunkt. I forlængelse heraf, har det ej heller været muligt at udlede hvilken slags udvikling, der ses fremkommet. Intentionen med undersøgelsen var i udgangspunktet at undersøge, hvorvidt drøftelser forbundet med forældreskab kunne ses at styrke det forestående samarbejde, men en sådan vurdering ville kræve, at man vendte tilbage på et senere tidspunkt, hvilket ikke har været muligt. Således kan det antages at drøftelser af vignetter ses at skabe større uenighed, end tilfældet fremgår i det empiriske materiale til denne undersøgelse.

Videre skal gruppen af informanter fremholdes, idet de primært er veluddannet, velfungerende mennesker indenfor en snæver aldersmargin, og som alle har valgt og ønsket børn med deres kommende forældrepartner. Således kunne undersøgelsen have taget sig ganske anderledes ud, havde gruppen af informanter været mere repræsentativ i forhold til den brede population der indgår i fælles forældreskaber.

Ud fra specialets videnskabsteoretiske ståsted er undersøgelsen udarbejdet med afsæt informanternes konstruerede virkelighed, og herpå den virkelighed, der følgende er konstrueret i undersøgelsen her. Et andet epistemologiske ståsted ville tilvejebringe muligheden for at det empiriske afsæt kunne udvides ved at anvende flere metoder for empiriindsamling i en videre undersøgelse. I et sådan tilfælde kunne der fx benyttes deltagerobservationer i forsøget på at tage forskeren ud af (interview)systemet.

Endvidere tages der kritisk stilling til valget om ikke at inddrage anden teori end Luhmanns systemteori. Det har den konsekvens, at de perspektiver teorien anlægger på udvikling i forældresamarbejdet, kun i meget begrænset omfang kan relateres til andre perspektiver, foruden hvad der lægges op til i afsnittet *Perspektivering*. Dette på trods af, at brug af forskellige forskelle lægger op til flere måder at beskrive verden på. Uagtet hvilke forskelle der benyttes, kan de ikke lede til beskrivelser, der på forhånd tilskrives en privilegeret position og gøre krav på at fremkomme en mere sand beskrivelse. Dermed lægges der op til, at iagttagelser af, hvad informanterne siger, ikke vil være tilstrækkelig, men kræver, at man endvidere også må iagttage, hvordan de har iagttaget (Keiding, 2005, s. 53). Dette greb er ikke blevet benyttet i denne undersøgelse, men kunne angiveligt have åbnet op for en bedre og mere nuanceret forståelse af empirien.

I et Lumannsk systemteoretisk perspektiv er en videnskabelig undersøgelse en konstruktion af en kontingent virkelighed (Lauridsen, u.å.) Dette gælder ligeledes nærværende undersøgelse, som dermed kunne være og er anderledes, såfremt den iagttages med andre forskelle.

KAPITEL 9 • KONKLUSION

Som svar på følgende problemformulering, *Med afsæt i uddrag af Niklas Luhmanns systemteori som teoretisk ramme er formålet med dette projekt at undersøge, hvorvidt drøftelser forbundet med forældreskab kan ses at fungerende udviklende i det forestående forældreskab*, konkluderes nedenstående.

Gennem projektet er det blevet fremanalyseret, at parforhold ikke ophører, idet der etableres et fælles forældreskab, men at der er tale om to adskilte systemer, der, i kraft interpenetration, forstyrrer og påvirker hinanden. Dette konkluderes at have betydning for udviklingen af det fælles forældreskab, da det i tilfælde af et forudgående parforhold skal ses at blive influere heraf, og omvendt også kan påvirke parforholdet (hvorfor de to er svært adskillelige). I forlængelse er det videre blevet fremanalyseret, at både parforhold og fælles forældreskab ses at skabe og opretholde sig selv i et selvrefererende, cirkulært kredsløb; En proces der kan kendetegnes som *forventelige forventninger*, der i etableringen af det fælles forældreskab ses at være knyttet til egen opvækst. Således konkluderes de forventelige forventninger at fungere rammesættende og retningsgivende i udviklingen af det fælles forældreskab.

I den videre analyse fremkom det, at informanterne benytter egen opvækst, som en måde at kompleksitetsreducerer den opgave, forældreskabet udgør, samt til at selekttere, hvad der skal bringes ind i det fælles forældreskab. Dette konkluderes at have betydning for, hvordan informanterne ses at tilgå etableringen/udviklingen af det fælles forældreskab. Videre retter informanterne deres fokus efter, hvor i konstitueringen af forældreskabet de befinder sig, hvilket konkluderes at have betydning for, at forskellige fokus vil vurderes relevant på forskellige tidspunkter. Endvidere blev det fremanalyseret, hvordan et fælles forældreskab vil udvikle sig i henhold til den mængde forstyrrelser de vælger at tage ind, hvilket konkluderes at have betydning for graden af udvikling i et givet fælles forældreskab. Afslutningsvis fremkom det i analysen, at om end vignetterne ikke ses at have frembragt drøftelser, der ikke har været taget tidligere, har de åbnet op for mere konkrete og praksisnære drøftelser. Kommunikationen, som vignetter har frembragt, ses dermed at være medvirkende til en øgning af henvisningsmuligheder i forældreskabet. Dette konkluderes således at gøre de fælles forældreskaber bedre i stand til at kunne indtage nye positioner og fremadrettet træffe alternative valg. I en Luhmannsk forståelse, ses der således at være et potentiale for praktisk anvendelighed for kommende forældre.

På baggrund af en diskussion af parforholdets modus udledes parforholdet at være et uberegneligt anliggende, der forudsætter kommunikativ og følelsesmæssig åbenhed, hvilket sammenholdt med første konklusion i dette afsnit, konkluderes at have betydning for udviklingen af det fælles forældreskab. Slutteligt er der blevet reflekteret over teori- og metodevalgenes anvendelig til at belyse den opstillet problemformulering. Heraf fremholdes valget om alene at benytte Luhmanns systemteori, hvilket konkluderes kan have frembragt en ensidig anskuelse på udvikling i forældresamarbejdet, der kun i meget begrænset omfang kan relateres til andre perspektiver.

Idet undersøgelsen er udarbejdet i et Lumannsk systemteoretisk perspektiv, konkluderes undersøgelsen at være en konstruktion af en kontingent virkelighed, hvorfor der ikke kan foretages generelle antagelser ud fra undersøgelsen.

Afslutningsvis konkluderes det, at da meget af det empiriske materiale, som analysen er udarbejdet på, er fremkommet under hele interviewet, også før og efter vignetterne blev præsenteret, kan man komme langt ved blot at indlede samtalen. Ved kontinuerligt at drøfte sit forældreskab, hvad end det er forestående eller foreliggende, udledes det på baggrund af undersøgelsen, at sensibiliteten i forældreskabet vil øges.

KAPITEL 10 • PERSPEKTIVERING

Som nævnt i afsnittet *Refleksion over valg af metode og teori*, kunne undersøgelsen have taget sig ganske anderledes ud, havde gruppen af informanter været mere repræsentativ i forhold til den brede population der indgår i fælles forældreskaber, eller blot en anden. I forlængelse deraf, og muligvis qua mit daglige virke som socialrådgiver, vurderes en lignende undersøgelse foretaget i socialt udsatte grupper at være relevant. Særligt ses aspekterne fremført i afsnittet *Genealogisk Autopoiesis*, at lægge op til en undersøgelse af socialarv i et Luhmannsk perspektiv - Gerne med henblik på udvikling af et værktøj til at bryde en sådan; Dette kunne eventuelt tage sig ud som et struktureret samtaleforløb, hvor måden at samtale om sit forældreskab trænes gennem vignetter med henblik på at skabe en større forståelse for sig selv ind i forældreskabet og oparbejde en højere egenkompleksitet, der gør familierne bedre i stand til at kunne indtage nye positioner og træffe alternative valg.

Endvidere ses nærværende undersøgelse at knytte an til en potentiel undersøgelse, der kiggede ind i familiens roller, hvordan vi italesætter, udvikler, etablerer og/eller eventuelt performer vores roller i familien (som forældre, far, mor mv.). Dette ses også at stemme i med de identitetspolitiske vinde, der aktuelt blæser.

KAPITEL 11 • BILAGSOVERSIGT

Bilag 1 - Interviewguide

Bilag 2 - Vignetter

Bilag 3 - Facebookopslag

Bilag 4 - Samtykkeerklæring

Bilag 5 - Interview (Camilla & Martin)

Bilag 6 - Interview (Morten & Louise)

Bilag 7 - Interview (Maria & Rasmus)

Bilag 8 - Kodning af interviews.

KAPITEL 12 • LITTERATURLISTE

Aabo, B. (2005, 19. juni). Adoptivforældre skilles senere. *Politiken*. Hentet fra <https://politiken.dk/indland/art5453866/Adoptivfor%C3%A6ldre-skilles-senere>

Aalborg Universitet (u.å.): Vignetmetode 2020/2021. Hentet fra: <https://moduler.aau.dk/course/2020-2021/KASOA2020451?lang=da-DK>

Aalborg Universitet. (2017). Studieordning for kandidatuddannelsen i læring og forandringsprocesser, København. Hentet fra: <https://studieordninger.aau.dk/2020/23/1432>

Almbjerg, S. I. (2019, 24. februar). Ti råd til at få dannede børn: Som forælder skal du tage ledelseskasketten på. *Berlingske*. Hentet fra <https://www.berlingske.dk/kultur/ti-raad-til-at-faa-dannede-boern-som-foraelder-skal-du-tage>

Andreasen, D. K. M. (2021). Familie er noget der gøres. *Aalborg Universitet*

Andersen, N. Å (1999). *Diskursive analysestrategier: Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. Nyt fra Samfundsvidenskaberne.

Andersen, N. Å. & Pors, J. G. (2018): *Niklas Luhmann*. Djøf.

Andersen, S. C. (2005). Smid ikke metoderne ud med badevandet. Epistemologisk konstruktivisme og dens metodiske konsekvenser. *Dansk Sociologi*, 16(3), 45–60.
<https://doi.org/10.22439/dansoc.v16i3.723>

Andersen, T. T. (2020, 22. maj). Moderne fædre er del af en pionergeneration. *Kristeligt Dagblad*. Hentet fra <https://www.kristeligt-dagblad.dk/liv-sjael/moderne-faedre-er-del-af-en-pionergeneration>

Ankestyrelsen. (2022). Adoptionsforberedende kursus. Hentet fra <https://ast.dk/born-familie/hvad-handler-din-klage-om/adoption/kurser>
Center for Familieudvikling. (u. å.). Parkurser (PREP) www.familieudvikling.dk/tilbud-til-par/prep-kurser

Balle, Karen. 2014. Forestillinger om den digitale velfærd. *Copenhagen Business School*. Hentet fra https://research-api.cbs.dk/ws/portalfiles/portal/58444368/karen_balle.pdf

Bausch. (2015). Luhmann's Social Systems: Meaning, Autopoiesis, and Interpenetration. I: *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences* (Second Edition, Vol. 14, pp. 390–395). Elsevier Ltd. <https://doi.org/10.1016/B978-0-08-097086-8.32201-2>

- Blom, & Van Dijk, L. (1999). A theoretical frame of reference for family systems therapy? An introduction to Luhmann's theory of social systems. *Journal of Family Therapy*, 21(2), 195–216. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00114>
- Brorson, N. (2017, 3. november). Barsel eller ej? Det kan have betydning frem til dit barn fylder 15. TV2. Hentet fra <https://nyheder.tv2.dk/2017-11-03-barsel-eller-ej-det-kan-have-betydning-frem-til-dit-barn-fylder-15>
- Center for Sundhedssamarbejde. (2017). En familie dannes – En undersøgelse af viden og indsatser på familieområdet. Hentet fra <https://usercontent.one/wp/www.farforlivet.dk/wp-content/uploads/2019/01/En-Familie-Dannes.pdf?media=1684919321>
- Clausen, L. & Tække, J. (2011). Medicinsk offentlighed: bidrag til en fremmedbeskrivelse af sundhedssystemet. Hentet fra <https://pure.au.dk/portal/files/43934700/Medicin>
- Danmarks Statistik. (2018). *Børn og deres familier 2018* [Publikation]. København: Danmarks Statistik.
- Ejrnæs, M., & Monrad, M. (2012). *Vignetmetoden: sociologisk metode og redskab til faglig udvikling*. Akademisk Forlag.
- Familiejournalen (2017). *Brev til Puk Elgård: Svigerfamiliens rigdom går mig på*. Hentet fra <https://www.familiejournal.dk/livshistorier/mennesker-imellem/brev-til-puk-elgaard-svigerfamiliens-rigdom-gaar-mig-paa>
- Finch. (1987). *The Vignette Technique in Survey Research*. Sociology (Oxford), 21(1), 105–114. <https://doi.org/10.1177/0038038587021001008>
- Haag, G. & Liebmann, L. (2008). Det fælles forældreskab. *Fokus på familien*, 36(3), 203–218. <https://doi.org/10.18261/ISSN0807-7487-2008-03-04>
- Hackel L. S. & Ruble D. N. (1992). Changes in the marital relationship after the first baby is born: Predicting the impact of expectancy disconfirmation. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol 62(6), Jun 1992, 944-957. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.62.6.944>
- Haste. (2006). *Teoridiskussion: Systemteoriens mulighedsbetingelser*. Dansk Sociologi, 11(4), 95–103. <https://doi.org/10.22439/dansoc.v11i4.629>
- Hviid Jacobsen, & Jensen, H. L. (2018). *Etnografier*. Hans Reitzel.
- Jerlang, Espen. (2009). *Sociologiske tænkere: Et tekstudvalg*. Hans Reitzel.

Joof, H. & Tüxen, M. L. (2022, 21. august). *Om søndagen græder vi: Den skarpe lyd af nybagt mor*. [podcast]. Hentet fra <https://podimo.com/dk/shows/fe57aa6d-27b6-4947-af1d-5afc345ebf98>

Jørgensen, Per Schultz (2001). *Netværksfamilien*. I Reumert, P. (Red.). *Familiens psykologi: dens udvikling og dynamik*. Gyldendal Uddannelse.

Keiding, T. B. (2005). *Hvorfra min verden går: Et Luhmann-inspireret bidrag til didaktikken*. Institut for Uddannelse, Læring og Filosofi, Aalborg Universitet.

Keizer, & Schenk, N. (2012). Becoming a Parent and Relationship Satisfaction: A Longitudinal Dyadic Perspective. *Journal of Marriage and Family*, 74(4), 759–773. <https://doi.org/10.1111/j.1741-3737.2012.00991.x>

Kneer, G. & Nassehi, A. (1997). *Niklas Luhmann – Introduktion til teorien om sociale systemer*. Hans Reitzels Forlag.

Kruse, & Rasmussen, J. (2000). Luhmann misforstået: Korrektioner til Jan Tønnes Hansens artikel Psykologisk »iagttagelse« af Luhmann. *Nordisk psykologi*, 52(3), 233–241. <https://doi.org/10.1080/00291463.2000.11863974>

Kvale, Steinar (2000): *Interview. En introduktion til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.

La Cour, A., Knudsen, M. & Thygesen, N. T. (2005). *Det systemteoretiske interview - Interviewet som meningsdannelse*. København: Department of Management, Politics and Philosophy Copenhagen Business School.

La Cour, A. & Højlund, H. (2005). Strukturelle koblinger. Department of Management, Politics and Philosophy, CBS. Hentet fra <https://research-api.cbs.dk/ws/portalfiles/portal/58880210/6300.pdf>

Leander, R. (2008). *Den coachende leder*. Aalborg Universitet. Hentet fra [https://projekter.aau.dk/projekter/da/studentthesis/den-coachende-leder\(dde5f8e9-0bb8-4141-8d62-b9cbd613586c\).html](https://projekter.aau.dk/projekter/da/studentthesis/den-coachende-leder(dde5f8e9-0bb8-4141-8d62-b9cbd613586c).html)

Luhmann, N. (1988). Glück und Unglück der Kommunikation in Familien: Zur Genese von Pathologien. I: *Soziologische Aufklärung* 5 (1990). VS Verlag für Sozialwissenschaften, Wiesbaden. https://doi.org/10.1007/978-3-663-11449-9_10

Luhmann, N. (2000). *Sociale systemer – grundrids til en almen teori*. København: Hans Reitzel

Luhmann, N. (2007). *Indføring i systemteorien*. Unge Pædagoger.

Luhmann, N. (2012). *Love as Passion: The Codification of Intimacy*. Polity Press

Olwig, K. F. & Mogensen, H. O. (2013). *Familie og slægtskab: Antropologiske perspektiver*. Samfundslitteratur.

Pedersen, K. (2018). Videnskabsteori i det problemorienterede projektarbejde. I: Olsen, P. B. & Pedersen, K., *Problemorienteret projektarbejde* (5. Udgave, s. 101-132). Samfundslitteratur.

Rasmussen, A. H. (2018, 30. Maj). Mød en mand, der spørger, hvorfor (i alverden!) nogen vælger at få børn, når over halvdelen af alle parforhold går i stykker. *Zetland*
<https://www.zetland.dk/historie/serjBn0k-mOXVXg4a-1fcb2>

Rasmussen, Jens (1996): *Socialisering og læring i det reflektive moderne*. Unge pædagoger.

Ramos, N. (2020). *Ukendt titel*. Hentet fra <https://www.nytimes.com/2020/08/28/at-home/newsletter.html?action=click&module=RelatedLinks&pgtype=Article>

Rienecker, & Stray Jørgensen, P. (2017). *Den gode opgave: Håndbog i opgave-, projekt- og specialeskrivning*. (5. udgave.). Samfundslitteratur.

Servicestyrelsen. (2011). Klar til barn. Hentet fra
https://sbst.dk/media/14151/10586_mappe_indhold.pdf

Schuldt, Christian. (2007). *Luhmann for begyndere*. Unge Pædagoger.

Schrøder, M. (2022, 10. oktober). Længere barselsorlov gavner unges trivsel. Hentet fra
<https://bss.au.dk/aarhus-bss-nyheder/nyheder/vis/artikel/laengere-barselsorlov-gavner-unges-trivsel>

Sundhed og forebyggelse. 2022. Spontan Abort. Hentet fra
<https://www.sundhed.dk/borger/patienthaandbogen/graviditet/sygdomme-og-komplikationer/komplikationer-i-graviditeten/spontan-abort/#:~:text=Abort%20er%20mest%20almindeligt%20i,for%20at%20abortere%20senere%20lille.>

Sundhedsstyrelsen. (2017). En god start sammen. Hentet fra <https://www.sst.dk/-/media/Udgivelser/2017/Registerbaseret-effektanalyse-af-for%C3%A6ldreuddannelsesprogrammet-En-god-start---sammen,-d-,pptx.ashx>

Thagaard, T. (2013). *Systematikk og innlevelse- en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.

Trillingsgaard, T., Baucom, K.J.W. and Heyman, R.E. (2014), Predictors of Change in Relationship Satisfaction during the Transition to Parenthood. *Fam Relat*, 63: 667-679. <https://doi-org.zorac.aub.aau.dk/10.1111/fare.12089>

Muniruzzaman, M. (2017). Transformation of intimacy and its impact in developing countries. *Life Sci Soc Policy* 13, 10. <https://doi.org/10.1186/s40504-017-0056-8>

Forventelige forventninger

- En konstruktivistisk analyse af, hvordan drøftelser forud for et fælles
forældreskab kan ses at virke udviklende for samarbejdet

AF DEVIKA K. M. ANDREASEN

Det, at vedligeholde en velfungerende familie, ses at være en udfordrende opgave, idet flere end 24.000 børn i 2017 oplevede et familieskift, fordi far og mor flyttede fra hinanden (Danmarks Statistik, 2018). Opbygningen og udvikling af et forældreskab tager tid og bliver ofte udfordret af praktiske opgaver (Haag og Liebmann, 2008). Langt størstedelen (ca. 92 %) af de par, der henvender sig i parterapi, søger hjælp til samspillet med deres forældrepartner samt vanskeligheder med at håndtere de ændringer forældreskabet medfører (Haag og Liebmann, 2008). Der findes aktuelt ikke megen litteratur om forberedelse til forældresamarbejdet. Den eksisterende litteratur omhandler primært fødsel, forberedelse til rollerne som mor og far (hver for sig), praktik i forbindelse med barnets ankomst samt endeløse hylder med bøger om opdragelse. Det forestående samarbejde, forældrene imellem, behandles som regel først

i litteraturen *efter* konflikterne er opstået. Forskning har endvidere længe fokuseret på arbejdsfordelingen, som en afgørende faktor for graden af parforholdstilfredshed samt haft et individorienteret perspektiv herpå. Om end senere undersøgelser centrerer sig om behovet for forventningsafstemning samt kommunikation i parforholdet, angives der fortsat at være behov for forskning af kontekstuelle og individuelle begrænsninger for opretholdelse af forholdet i overgangen til forældreskabet.

Formålet med nærværende undersøgelse er således at tilvejebringe nye perspektiver på, hvorvidt forestående fælles forældresamarbejder vil kunne udvikles gennem drøftelser. Hertil benyttes Niklas Luhmanns systemteori, da den tilvejebringer muligheden for at betragte henholdsvis det fælles forældreskab, og i mange tilfælde det forudgående parforhold, som systemer, ikke bestående af individer, men af kommunikation.

METODOLOGI

Undersøgelsens empiriske data er konstrueret gennem tre semistruktureret kvalitative forskningsinterviews med kommende forældre, der, på tidspunktet for interviewet, ventede deres første barn indenfor de følgende seks måneder. Endvidere er vignetmetoden anvendt til at få informanterne til at italesætte egne holdninger, intentioner mv, med henblik på at belyse eventuelle interne holdningsforskelle parrene imellem i et udviklingsøjemed.

UNDERSØGELSENS FUND

Undersøgelsen tager afsæt i Luhmanns forståelse af en verden eksisterende af sociale og psykiske systemer. Ifølge Luhmann har et system altid et medie, hvor igennem systemet opererer og som er med til at sortere systemets operationsmuligheder. Psykiske systemer opererer ud fra mediet *bevidsthed*; Tanker, forestillinger mv. (Højlund & La Cour, 2005, s. 7). Sociale systemer opererer ud fra mediet *kommunikation*, der skal forstås som en tredelt selektionsproces, der forbinder information, meddelelse og forståelse.

Systemerne findes ikke i færdig form, men skabes kontinuerligt, idet forskelle mellem system og omverden markeres (Andersen og Pors, 2018, s.26). Markeringer af forskelle, der foretages med henblik på at opfatte og reducere omverdens af kompleksitet. Dette sker gennem udelukkelse af muligheder [valg/fravalg].

Begrebet interpenetration benyttes i denne teori til at betegne måden hvorpå visse systemtyper kan påvirke eller forstyrre hinanden (Keiding, 2005, s.109-110). Begrebet eksemplificeres typisk med relationer mellem psykiske og sociale systemer. Bevidstheden er

nemlig i stand til at penetrere kommunikationen, og videre agere medium for denne. I en sådan proces formes bevidstheden til tanker, der gives sprogligt udtryk og dermed gøres tilgængelig for kommunikation. Omvendt kan kommunikationen ligeledes skabe en omverden for det givne psykiske system, og følgende påvirker dettes selektering, hvorfor der er tale om en interpenetrationsrelationen. I undersøgelsen er det fremkommet, at parforhold ikke ophører, idet der etableres et fælles forældreskab, men at der er tale om to adskilte systemer, der, i kraft interpenetration, forstyrrer og påvirker hinanden. Dette ses at have betydning for udviklingen af det fælles forældreskab, da det i tilfælde af et forudgående parforhold skal ses at blive influere heraf, og omvendt også kan påvirke parforholdet (hvorfor de to er svært adskillelige).

Systemer er, ifølge Luhmann, *autopoietiske* og "skaber" således sig selv i et cirkulært kredsløb ved løbende at lade handlinger knytte an til tidligere handlinger. De er operationelt lukkede, og således selvforsynende med egen elementer, uden direkte påvirkning udefra, medmindre systemet selv medvirker hertil; Systemer kan nemlig iagttage omverdenen og systemer i denne (uddybes nedenstående), og er derfor på iagttagelsesniveau åbne for forstyrrelser udefra (Højlund og LaCour, 2005:5) (Keiding 2005, side 75). I sociale systemers kommunikation, argumenterer Luhmann, træder der kontinuerlig forventninger frem, og idet de gør, bliver disse selv forventelige; Således er der tale om *forventelige forventninger*, der gør deltagere i sociale interaktioner i stand til at forvente, hvad andre forventer, og dermed sikre sociale systemers gnidningsløse fremgang (Luhmann i Blom, T. & Dijk, L., 1999, s.4). Undersøgelsen peger

således på, at både parforhold og fælles forældreskab ses at skabe og opretholde sig selv i et selvrefererende, cirkulært kredsløb; En proces der kan kendetegnes som *forventelige forventninger*, der i etableringen af det fælles forældreskab ses at være knyttet til egen opvækst. Hermed udledes de forventelige forventninger at fungere rammesættende og retningsgivende i udviklingen af det fælles forældreskab.

Sociale systemer opererer, som nævnt, ved at sætte en ledeforskel til omverdenen, hvilket gøres gennem *iagttagelser*, der af Luhmann defineres som "*betegnelse-ved-hjælp-af-en-skelnen*" (Kneer og Nassehi, 1997, s.100). Idet systemet foretager en iagttagelse, synliggøres det der betegnes, men ikke hvad der udelukkes, eller hvilken skelnen, der tilvejebragte iagttagelsen; Dette udgør iagttagelsens *blinde plet* (Keiding 2005, s.80). Det er ikke muligt med denne forskel at se, hvad man ikke ser, altså kan et system ikke umiddelbart iagttage sig selv. Hertil skal man benytte en anden forskel, og altså iagttage iagttagelsen, hvilket betegnes som *iagttagelse af anden orden*. Foretages en iagttagelse af anden orden af samme iagttagelse, som frembragte den første, er den bundet op på en tidsmæssig forudsætning af, at den første iagttagelse er overstået.

Således fremkom det, i den videre analyse, at informanterne benytter egen opvækst, som en

måde at kompleksitetsreducerer den opgave, forældreskabet udgør, samt til at selekttere, hvad der skal bringes ind i det fælles forældreskab. Dette ses at have betydning for, hvordan informanterne ses at tilgå etableringen/udviklingen af det fælles forældreskab. Videre fremgår informanterne at rette deres fokus efter, hvor i konstitueringen af forældreskabet de befinder sig, hvilket ræsonneres at have betydning for, at forskellige fokus vil vurderes relevant på forskellige tidspunkter. Afslutningsvis fremkom det i analysen, at om end vignetterne ikke ses at have frembragt drøftelser, der ikke har været taget tidligere, har de åbnet op for mere konkrete og praksisnære drøftelser.

KONKLUSION

Det konkluderes, at i forhold til Luhmanns forståelse, ses drøftelser forbundet med forældreskab at kunne fungerende udviklende i det forestående samarbejde et fælles forældreskab udgør. Ved kontinuerligt at drøfte sit forældreskab, antages det for mere sandsynligt, at ens henvisningsmuligheder vedrørende forældreskabet vil øges. Endeligt udledes det, at om end vignetterne kan være en måde at konkretiserer og strukturer samtalen, så starter udviklingen ved blot at indlede samtalen.

LITTERATUR

Andersen, N. Å. & Pors, J. G. (2018): *Niklas Luhmann*. Djøf.

Blom, & Van Dijk, L. (1999). A theoretical frame of reference for family systems therapy? An introduction to Luhmann's theory of social systems. *Journal of Family Therapy*, 21(2), 195–216. <https://doi.org/10.1111/1467-6427.00114>

Danmarks Statistik. (2018). *Børn og deres familier 2018* [Publikation]. København: Danmarks Statistik.

Haag, G. & Liebmann, L. (2008). Det fælles forældreskab. *Fokus på familien*, 36(3), 203–218. <https://doi.org/10.18261/ISSN0807-7487-2008-03-04>

Rienecker, & Stray Jørgensen, P. (2017). *Den gode opgave: Håndbog i opgave-, projekt- og specialeskrivning*. (5. udgave.). Samfundslitteratur.

Højlund, H. & La Cour, A. (2005). Strukturelle koblinger. Department of Management, Politics and Philosophy, CBS. Hentet fra <https://research-api.cbs.dk/ws/portalfiles/portal/58880210/6300.pdf>

Andersen, N. Å. & Pors, J. G. (2018): *Niklas Luhmann*. Djøf.

Keiding, T. B. (2005). *Hvorfra min verden går: Et Luhmann-inspireret bidrag til didaktikken*. Institut for Uddannelse, Læring og Filosofi, Aalborg Universitet.

Kneer, G. & Nassehi, A. (1997). *Niklas Luhmann – Introduktion til teorien om sociale systemer*. Hans Reitzels Forlag.